

MARIA

I KUNST OG SALMER

ET MØDE MED DEN DANSKE SALME 2025

EN RÆKKE FOLKEKIRKELIGE SKOLETJENESTER

KOLOFON

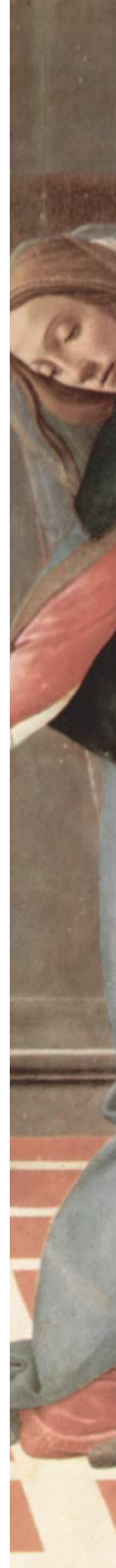
Et møde med den danske salme 2025 er udarbejdet i et samarbejde mellem de folkekirkelige skoletjenester i:

- København - Frederiksberg
- Faxe, Stevns og Køge
- Fredensborg - Helsingør
- Næstved
- Roskilde, Lejre, Greve og Solrød
- Kalundborg - Slagelse

Materialet uddeles kun til projektdeltagende klasser.

INDHOLD

• Forord	5
• Projektets formål	6
• Forslag til undervisningsforløb	7
• Baggrundsmateriale til læreren	12
• Maria i Bibelen	12
• De apokryfe legender	14
• Maria i den katolske kirke	16
• Maria i den ortodokse kirke	17
• Maria i folkekirken	17
• Maria i kunsten	18
• Projektets Mariabillede	19
• Om projektets to orgelstykker	26
• Salmerne (noder, tekster og gennemgang)	27
• Nu kommer der bud fra englekor	28
• Et barn er født i Betlehem	32
• En rose så jeg skyde	38
• Lille Messias	42
• Maria gennem torne går	46
• Kopiark og bilag	50
• Kopiark 1: Nu kommer der bud fra englekor	51
• Kopiark 2: Et barn er født i Betlehem	52
• Kopiark 3: En rose så jeg skyde	56
• Kopiark 4: Lille Messias	58
• Kopiark 5: Maria gennem torne går	60
• Bilag 1: Marias historie	62
• Bilag 2: Materialeliste til produkt	66
• Bilag 3: Arbejdsspørgsmål	70
• Til præsten og organisten	73
• Litteraturliste	74

FORORD

Et møde med den danske salme 2025 sætter fokus på Jomfru Maria i både kunst og salmer. Projektet lægger op til et tværfagligt forløb mellem kristendomskundskab og musik.

Gennem forløbet skal eleverne synge og arbejde med fem salmer og dertil knyttede billeder. Salmerne er:

- Nu kom der bud fra englekor
- Et barn er født i Betlehem
- En rose så jeg skyde
- Lille Messias
- Maria gennem torne går

HJEMMESIDE

Salmerne findes indsunget og indspillet på projektets hjemmeside: fs-oest.dk/salmesang
Brugernavn og kodeord står i følgebrevet.

Til brug for indøvelsen i klassen findes salmerne i to versioner — én med korsang og én udelukkende med akkompagnement.

Salmerne bliver sunget af Karlsrunder Kirkes Kor under ledelse af korleder Karina Mia Christensen. Salmerne er indspillet af organist Bennie Reebirk, Karlsrunder Sogn.

Da projektet yderligere er et møde med orgelmusik, findes der på hjemmesiden desuden to orgelstykker, indspillet af domorganist Hanne Kuhlmann, Vor Frue Kirke i København.

KIRKEBESØG

Forløbet handler først og fremmest om, at eleverne stifter bekendtskab med dele af den danske sangskat og musiktradition samt får oplevelsen af at synge salmer i fællesskab under ledsagelse af orgelmusik.

Derfor lægges der op til to kirkebesøg. Det første i en lokal kirke, hvor eleverne kommer klassevis, så der er mulighed for at komme tæt på orglet og i samtale med præst og organist. Dette besøg er tænkt som hjælp til indøvelsen af salmerne samt et møde med orglet som instrument.

Det andet kirkebesøg er en fælles afslutning i en stor kirke, hvor eleverne får oplevelsen af at være mange, der synger sammen og hører orgelmusik på et stort orgel.

God fornøjelse!

PROJEKTETS FORMÅL

FORMÅL MED PROJEKTET

Formålet med projektet er, at eleverne stifter bekendtskab med udvalgte salmer fra den danske sangskat, oplever glæden ved at synge i fællesskab samt møder orglet som instrument.

MÅL MED PROJEKTET

Et møde med den danske salme 2025 tager udgangspunkt i Fælles Mål for kristendomskundskab og musik efter 6. klasse. Men erfaringsmæssigt er projektet også velegnet for 3. klasse, så derfor er projektet målrettet 3.-6. klasse.

KRISTENDOMSKUNDSKAB

Kompetenceområde Livsfilosofi og Etik

Eleven har viden om og kan udtrykke sig om opfattelser af Gud og tro.

Kompetenceområde Bibelske fortællinger

Eleven har viden om og kan udtrykke sig om bibelske fortællingers brug i kulturen. Særligt fortællingerne om Jomfru Maria.

Kompetenceområde Kristendom

Eleven kan genkende centrale symboler, ritualer, musik og salmer og har viden om udlægninger af disse.

MUSIK

Kompetenceområde Musikudøvelse

Eleven kan synge med på et bredt repertoire af sange.

Kompetenceområde Musikforståelse

Eleven har viden om musikkens funktioner i sociale og kulturelle sammenhænge.

FORSLAG TIL UNDERVISNINGSFORLØB

Som udgangspunkt arbejder klassen med projektet i fire faser.

Læreren vælger selv, om undervisningsforslaget følges tæt eller blot er en inspiration til lærerens egen formidling af stoffet. Dog er det vigtigt, at klassen har arbejdet med de fem salmer og øvet dem inden det lokale kirkebesøg og den fælles afslutning.

Projektet kan gennemføres på 5-9 lektioner med inddragelse af timer fra både kristendomskundskab og musik.

PROJEKTETS FIRE FASER

Fase 1: Hvem er Jomfru Maria? (1-2 lektioner)

Fase 2: De fem salmer (2-5 lektioner)

Fase 3: Lokalt kirkebesøg (1 lektion)

Fase 4: Afslutning (1 lektion)

HVEM ER JOMFRU MARIA?

A: ELEVERNES FORHÅNDSFORSTÅELSE AKTIVERES

Læreren hænger projektplakaten op i klassen og fortæller, at eleverne skal arbejde med Jomfru Maria i kunst og salmer.

Giv eleverne 2 minutter til at tænke over, hvad de ved om/forbinder med Jomfru Maria.

Herefter skal de på skift skrive 1-2 ord i rammen uden om billederne med en sort sprittusch. Når alle elever har skrevet på plakaten, taler I kort om, hvad de har skrevet.

B: FORTÆLLING

Fortællingen om Jomfru Maria læses herefter højt for eleverne. Den findes i bilag 1. Det er Ida Jessens genfortælling fra Bibelhistorier.

Læreren samler op ved kort at tale med eleverne om fortællingen. Er der nye ord, der skal tilføjes plakaten? Lad i givet fald et par elever gøre det.

C: PRODUKT

Eleverne laver en parafrase over et Mariabillede med ecoline farver. I bilag 2 findes de tre billeder fra plakaten i sort-hvid samt en materialeliste. Læreren kopierer ca. 10 af hvert billede, og eleverne får/vælger et hver.

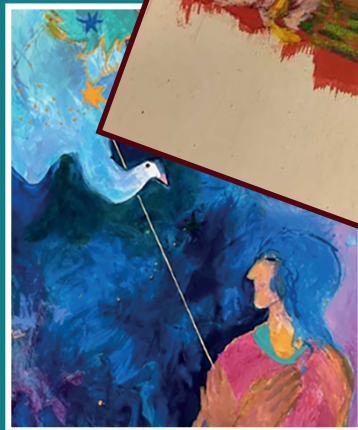
Eleverne tegner herefter med blyant/farveblyanter oven i billedet uden om de store elementer/ figurer.

Derefter farvelægges billedet med oliekriddfarver. Hele billedet skal farvelægges – også baggrunden, men det skal ikke være helt farvetæt, da ecolinefarven, som skal på til sidst, lægger sig imellem oliefarven.

Til sidst vælger hver elev den gule, røde eller blå ecolinefarve, og læreren fordeler den over deres billede med en lille svamp (der skal ikke bruges ret meget).

I bilag 2 findes en liste over de materialer, I skal sørge for er til rådighed, når eleverne skal i gang med opgaven.

Udstil til sidst elevprodukterne rundt om plakaten.

Med den danske salme 2025 – Maria i kunst og salmer

Lejre, Stevns & Køge • Fredensborg-Helsingør • Kalundborg og Slagelse • København-Frederiksberg • Næstved • Roskilde-Greve-Solrød-Lejre

DE FEM SALMER

Eleverne øver de fem salmer og arbejder med dem.
Læreren kan fx bruge følgende fremgangsmåde til hver salme.

A: LYTTIL SALMEN

Eleverne lytter til salmen. De findes på hjemmesiden både instrumentalt og indsunget. Lad eleverne sidde med salmeteksten, mens de lytter (kopiark 1-5).

B: OVERSÆT SALMEN

Læreren taler med eleverne om salmen.

- Tal først om, hvad de svære eller mærkelige ord i salmen betyder. I kan evt. oversætte salmen til nudansk i fællesskab. Se evt. baggrund til læreren om de enkelte salmer.

C: MARIA I KUNST OG SALMER

- Tal herefter om salmens indhold og det kunstbillede, der er sat sammen med salmen. Samtalen kan evt. tage udgangspunkt i arbejdsspørgsmålene i bilag 3. Disse findes også på elevernes kopiark (kopiark 1-5) sammen med kunstbilledet. Kunstbillederne findes også på projektets hjemmeside.

D: SYNG SALMEN

Klassen lytter igen til salmen og synger den sammen.

E: ORGELMUSIK

Som eksempler på den megen musik Maria-skikkelsen har inspireret til, er der til projektet indspillet to orgelstykker. Indspilningerne ligger på projektets hjemmeside, så klassen kan lytte til dem undervejs i forløbet, når det måtte passe.

Orgelstykket Joseph est bien marié vil eleverne desuden høre til den store fællesafslutning i fase 4.

FASE 3

LOKALT KIRKEBESØG

Klassen besøger en lokal kirke, hvor orglet præsenteres, og eleverne synger de fem salmer i kirken med orgleldsagelse. Se følgebrevet for planlægningen af dette.

Det er vigtigt, at eleverne kender lidt til salmerne inden besøget, men da besøget også er tænkt som en øvetime, behøver de ikke alle fem at være færdigindøvede.

FASE 4

FÆLLES AFSLUTNING

Forløbet afsluttes med en stor fælles afslutning, hvor eleverne oplever at være et kæmpe kor. Se følgebrevet for tid og sted.

MARIA I BIBELEN

Der står meget lidt om Jesus' mor, Maria i Det Nye Testamente til trods for, at hun op igennem kristendommens historie får enorm betydning. Hun er den største helgen indenfor den katolske kirke, hun er moderen over alle andre mødre, hun er et forbillede for troende og den kvindefigur man oftest ser afbilledet i kunsthistorien.

I Det Nye Testamente nævnes Maria hovedsagelig i barndomshistorierne i Matthæusevangeliet kapitel 1 og 2 og Lukasevangeliet ligeledes i kapitel 1 og 2.

BEBUDELSEN

I det første kapitel i Lukasevangeliet kan man læse om bebudelsen af Jesus' fødsel. Det foregår i Nazareth, hvor Maria, en ung pige, som er forlovet med tømreren Josef, en dag får besøg af englen Gabriel. Englen fortæller, at Maria er udvalgt, og at hun ved Helligåndens kraft skal blive gravid og føde Guds søn. Barnet vil være opfyldelsen af de gammeltestamentlige løfter. Maria reagerer tvivlende på denne besked, men hun ender med at svare: "Jeg er Herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord."

Herefter står der, at Maria rejser til sin slægtning, Elisabeth, som viser sig også på mirakuløs vis at være blevet gravid. Ligesom Maria føder hun også en søn, Johannes (Johannes Døber).

Da Josef finder ud af, at Maria er gravid, overvejer han at "*skille sig fra hende i al stilhed*" (Matt 1,19), fordi han tror, at hun har været ham utro. Men i drømme får han at vide, hvordan graviditeten har fundet sted, og at Marias kommende barn vil blive en frelser (Matt 1, 20-22).

FØDSLEN

Ifølge Det Nye Testamente bliver Jesus født i en stald i Betlehem. Der er Maria og Josef taget hen, fordi landets befolkning skal tælles. Kejseren af Rom vil have et overblik over, hvor mange mennesker han har under sig og ikke mindst, hvor mange penge han kan forvente at få ind i skat. Da Josef nedstammer fra kong Davids slægt, som er fra Betlehem, er de rejst dertil for at blive noteret på en befolkningsliste.

Fødslen beskrives i Lukasevangeliet kapitel 2, hvor det fortælles, at på grund af de mange tilrejsende har de svært ved at finde et sted, hvor Maria kan føde. Der står, at Maria lægger barnet i en krybbe, og deraf har man traditionel henlagt fødslen til en stald. Engle fortæller nogle hyrder på omkringliggende marker, at en frelser er blevet født, og de kommer til stalden for at tilbede barnet.

Matthæusevangeliet fortæller, at der senere kommer nogle vise mænd, eller stjernetydere, fordi de har set og fulgt efter en stor stjerne på himlen. De vise mænd kommer med kostbare gaver til barnet.

Videre i Matthæusevangeliet står der, at kongen, Herodes, søger efter det nyfødte barn for at slå det ihjel, og derfor flygter Maria og Josef sammen med barnet til Egypten.

FØDT AF EN JOMFRU - EN KVINDE

Både i Matthæus- og Lukasevangeliet er det tydeligvis vigtigt at understrege, at Maria er jomfru, og at hun ikke har været sammen med en mand, men at hun er blevet gravid ved Helligåndens kraft. Man har ønsket at betone, at Maria var en "ren" krop og dermed et passende legeme for Guds søn at blive menneske i.

Paulus' skrifter i Det Nye Testamente er de ældste skrifter, men her er der ingen omtale af Maria eller en jomfruundfangelse, men blot at Jesus er født af en kvinde (Gal 4,4). Det har altså på et tidligere tidspunkt i kristendommen ikke været lige så vigtigt, hvem Maria var, og om hun var eller ikke var seksuelt aktiv, inden hun blev gravid med Jesus.

Det vigtigste for Paulus har derimod været at fortælle, at Jesus, til trods for at være Guds søn, blev født som et almindeligt menneske, hvilket Paulus' modstandere, gnostikerne, benægtede. Desuden var Paulus nok også opmærksom på faren for, at Maria som Guds moder ville kunne blive sammenblandet med forskellige orientalske gudinde-kulter som fx Isis og Diana.

RENSELSEN

Efter selve fødslen i Betlehem står der i Lukasevangeliet, at Maria overholder loven om renselse i henhold til Moseloven og drager til Jerusalem for at frembære barnet for Herren. I templet møder de to gamle profeter, Simeon og Anna. Simeon forudsiger, at Marias sjæl skal gennembøres med et sværd (Luk 2,35). Denne profeti ses senere som et symbol på Marias grænseløse sorg over sønnens lidelser og dermed hendes medlidelse.

SØSKENDE

I Markusevangeliet 6, 3 står der: *"Er det ikke tømreren, Marias søn og bror til Jakob og Joses og Judas og Simon? Bor hans søstre ikke her hos os?"* I den protestantiske tradition mener man derfor, at Jesus havde brødre og søstre, men i den katolske tradition mener man, at Jesus' søskende er børn, som Josef havde fra et tidligere ægteskab.

MARIA OG DEN VOKSNE JESUS

Ifølge Johannesevangeliet 2, 1-12 var det på Marias opfordring, at Jesus udførte sit første mirakel, nemlig at forvandle vand til vin ved brylluppet i Kana.

Ellers står der ikke meget om Maria ud over, at der et par gange fortælles, at hun sammen med Jesus' søskende opsøger ham for at tale med ham. Men hver gang reagerer Jesus ved at sige, at hans familie er dem, som gør Guds vilje.

Da Jesus til sidst hænger på korset, og Maria står ved hans side sammen med den discipel Jesus elskede, siger han til Maria: *"Kvinde, dér er din søn"* og tilsvarende siger han til disciplen: *"Dér er din mor"* (Joh 19, 25-27).

Efter opstandelsen nævnes Maria i Apostlenes Gerninger 1,14 som en del af den første kristne menighed.

JOHANNES ÅBENBARINGEN

I Johannes Åbenbaringen kapitel 12 står der, at en kvinde klædt i solen, med månen under sine fødder og med en krone af tolv stjerner på sit hoved skal føde en dreng, som skal vogte alle folkeslagene med et jernscepter.

Denne kvinde blev tilbage i oldkirken og stadig i den katolske tradition forstået som Maria, og det er med til at understrege hendes særstatus, mens man i folkekirken i dag snarere vil sige, at kvinden i Johannes Åbenbaringen er et symbol på den kristne menighed.

DE APOKRYFE LEGENDER

De nytestamentlige tekster var blot nogle af de mange skrifter, som florerede i de første par århundreder efter Jesus' fødsel. Omkring år 200 blev Det Nye Testamente kanoniseret, idet man behøvede en rettesnor for, hvad kirken havde at fortælle om Jesus. Alle andre skrifter blev nu kaldt apokryfe, idet man ikke anså dem for normative. Apokryf er græsk og betyder hemmelig, skjult eller udeladt.

Nogle af de apokryfe fortællinger får stor betydning for Maria-fromheden, idet Maria her får et selvstændigt liv. De apokryfe beretninger udfylder så at sige hullerne i de nytestamentlige beretninger om hende, og de opstår formodentlig også for at holde fast på en slags moder-gudinde, som er at finde i de samtidige polyteistiske religioner, så den ellers ensidigt patriarkalske kristendom får et kvindeligt element.

Der findes adskillige apokryfe barndomshistorier. Den ældste menes at være Jakobs Forevangelium fra ca. år 200. Denne legende får stor betydning for middelalderens kristendom, både for øst- og vestkirken i Romerriget. Kunstnerisk får den også stor betydning både i billedkunsten og digtning.

Maria har en anden status i Jakobs Forevangelium end i de nytestamentlige skrifter. Hun er nærmest blevet hovedpersonen frem for Jesus. Desuden ophøjes hun både i kraft af forældrenes underfulde måde at få Maria på og i kraft af hendes jomfruelighed. Netop dette tillægges stor betydning i de følgende århundreders Maria-fromhed, idet Maria nu fremstår som jomfru både før, under og efter fødslen. Understregningen af Marias jomfruelighed er med til at gøre hende til rollemodel for dyd og fromhed. Hun bliver et forbillede for en asketisk livsførelse.

I år 431 får Maria tildelt titlen Gudsfødersken eller Gudsmoderen, og det medfører, at Mariafromheden vokser og interessen for hendes liv tiltager. Bl.a. begynder man at spekulere over, hvordan Marias liv sluttede, og hvad der derefter skete, og i det 5. århundrede opstår de første legender om Marias himmelfart, bl.a. af en forfatter kaldet Pseudo-Melito.

JAKOBS FOREVANGELIUM

Kort fortalt beretter Jakobs Forevangelium om Anna og Joachim, som ikke kan få børn, men Gud griber ind ved en engel, og Anna bliver gravid. Englen giver et løfte om, at barnet, som hun skal føde, skal blive berømt over hele verden. Anna lover til gengæld at skænke sit barn til Herren, altså til templet. Joachim og Annas barn, Maria, vokser op som et usædvanligt fromt barn, og som lovet afleveres hun som 3-årig i templet. Her lever hun afskærmet og spiser sin mad af en engels hånd. Da hun bliver 12 år, skal der findes en mand til hende. Ved en slags lodtrækning finder ypperstepræsten frem til den gamle enkemand Josef, som havde børn fra et tidligere ægteskab.

Gud lader sin søn undfange i Maria, men da Josef opdager, at hun er gravid, vil han skilles. Gud griber igen ind ved en engel og forhindrer dette. Men i offentlighedens øjne må en af dem lyve, og de skal igennem en vandprøve, der viser, at de begge er uskyldige.

Fødslen foregår i en hule ved Betlehem, mens en sky overskygger stedet. Marias jomfruelige fødsel bevidnes af to jordemødre. Derefter fortælles om de vise mænd fra Østen, der kommer for at tilbede Jesusbarnet og om barnemordet.

Det sidste afsnit er det i Jakobs Forevangelium, der minder mest om den nytestamentlige beretning i Matthæusevangeliet kapitel 2.

LEGENDEN OM MARIAS HIMMELFART

Kort fortalt beskriver denne legende, hvordan Maria, 22 år efter Jesus' korsfæstelse, sidder og græder, da hun længes efter at gense sin søn. Da kommer der en engel, som bebuder, at Maria om tre dage skal gense sønnen, for da skal hendes legeme føres til himlen. Englen medbringer en palmegren fra Paradiset, som skal ledsage hendes ligkiste. Maria beder om at få alle apostlene samlet omkring sig i disse tre dage, og de kommer alle til hendes hus i en sky. Apostlene våger sammen med Maria. På den tredje dag kommer Herren Jesus til dem sammen med engle. Han kalder på Maria. Maria lovpriser Ham, hvorefter hun opgiver ånden.

Marias sjæl overgives til Ærkeenglene Michael og Gabriel. Herefter lægges Marias legeme i en kiste, og det beskrives, hvordan det døde legeme stråler og dufter vidunderligt. Peter og Paulus bærer kisten, mens Johannes går foran kisten med palmegrenen.

Maria gravlægges i Josafats dal. Her viser Herren Jesus sig igen, og Marias sjæl bringes frem. Herren Jesus kalder på Maria og siger, at fordi Maria ikke har været sammen med nogen mand, så er hun ikke blevet fordærvet, og derfor skal hendes legeme ikke lide forrådnelse. Derefter farer både Marias sjæl og legeme til himmels, til Paradis.

MARIA I DEN KATOLSKE KIRKE

I den katolske kirke er Jomfru Maria mor til Jesus, men hun er samtidig alles moder. Jomfru Maria bygger bro mellem den guddommelige og den menneskelige verden, mellem det himmelske og det jordiske, da hun nok er menneske, men også Gudsmoder, Himlens Dronning og helgen, og derfor kan hun gå i forbøn for menneskene.

Mange katolske kirker er indviet til Jomfru Maria, og i alle kirker er der et Jomfru Maria-alter eller en statue eller et billede af Jomfru Maria. Her vil der ofte brænde lys, da mange katolikker dagligt henvender sig til Jomfru Maria i bøn og lovprisning.

Mange katolikker benytter en rosenkrans i forbindelse med bønnen Ave Maria. En bøn hvor katolikker henvender sig til Jomfru Maria:

Hil dig Maria, fuld af nåde!
Herren er med dig!
Velsignet er du iblandt kvinder
og velsignet er dit livs frugt, Jesus.
Hellige Maria, Guds Moder!
Bed for os syndere,
nu og i vor dødstime.
Amen.

Jomfru Maria er således højt skattet i den katolske kirke, hvor hun også har et væld af helligdage.

MARIA-DOGMER I DEN KATOLSKE KIRKE

I den katolske kirke findes der fire dogmer om Maria.

1. Maria er Gudsmoder

I år 431 får Maria tildelt titlen Gudsfødersken og Gudsmoder. Det skal vise, at Jesus Kristus både var sand Gud og sandt menneske hele sit liv. Det er det eneste af dogmerne, som der findes direkte bibelsk belæg for.

2. Maria har født Jesus som jomfru, og hun forblev jomfru

I år 649 blev tanken om Marias evige jomfruelighed til et dogme. Dogmet er det første, som entydigt siger noget om Marias person, og som bygger på apokryfe tekster.

3. Maria er født uden arvesynd

I år 1854 blev tanken om Marias ubesmittede undfangelse dogmatiseret, som slog fast, at Marias egen undfangelse var uden synd.

4. Marias legeme og sjæl er i himlen

Det sidste dogme er fra 1950, og det fastslår, at både Marias legeme og sjæl allerede nu er i himlen.

MARIA I DEN ORTODOKSE KIRKE

Jomfru Maria har også en central rolle i den ortodokse kirke, og ligesom i den katolske kirke kaldes hun ofte for Gudsmoder eller Gudsføderske. Hun er – sammen med sin søn Jesus – også det mest yndede motiv på de ikoner, som er en stor del af den ortodokse kirke.

Men den ortodokse kirke har ikke lavet dogmer, som skal fastslå hendes ubesmittede undfangelse og heller ikke hendes legemlige optagelse i himlen.

MARIA I FOLKEKIRKEN

Med reformationens indførelse i 1500-tallet sker der et skift i synet på Jomfru Maria. Martin Luther er imod helgendyrkelse og mener ikke, at mennesket har brug for en mediator i forholdet til Gud. Mennesket skal ikke henvende sig i bøn til Maria, den barmhjertige moder, som så kan gå i forbøn hos sin søn Jesus. Mennesket skal henvende sig direkte til Gud i bøn. Det andet mener Luther er en slags afgudsdyrkelse. Derfor mister Jomfru Maria betydning i den protestantiske kirke. Luther mener dog ikke, at hun er helt uden betydning, men at hun skal ses som et forbillede for de troende.

Der er stadig mange kirker i Danmark, som vidner om, at Jomfru Maria havde stor betydning i middelalderen. Der er fx en del kirker, som hedder "Vor Frue Kirke" – bl.a. Domkirken i København.

I folkekirken i dag bliver Jomfru Maria nævnt under gudstjenesten i forbindelse med fremsigelsen af trosbekendelsen, og menigheden synger om hende i salmerne i Den Danske Salmebog, særligt til jul.

Der er også to dage i kirkeåret, som handler om Maria. Den ene er Mariæ Bebudelsesdag, der ligger sidste søndag inden Palmesøndag. På denne dag er bebudelsesfortællingen fra Lukasevangeliet kapitel 1, hvor englen fortæller, at Maria skal føde Guds søn, i fokus for gudstjenesten.

Den anden er kyndelmisse, den 2. februar, hvor man traditionelt i kirken har markeret Jomfru Marias renselsesdag. Dvs. at der er gået 40 dage, siden Jesus blev født, og Maria igen kan komme i templet. Det er dog ikke en liturgisk dag i folkekirken, og det er snarere lysets komme, som fejres på denne dag.

MARIA I KUNSTEN

I kunsthistorien findes der overordnet to typer Mariabilleder: De berettende billeder og de repræsentative billeder.

De berettende billeder bygger selvfølgelig på teksterne i Det Nye Testamente om Maria, men det er i høj grad også beskrivelsen af Marias livsforløb i de apokryfe tekster, som disse tager udgangspunkt i. De vigtigste motiver er bebudelsen, fødslen, den hellige familie, den sørgende Maria med sin søn og Maria som Himmeldronningen.

De repræsentative billeder bliver en konsekvens af dogmet i 431 om Maria som Gudsfødersken og Gudsmoderen. Denne titel giver hende en status, hvor hun bliver i stand til at repræsentere det guddommelige, og det får vidtrækkende konsekvenser for både Mariafromheden og for billedkunsten, hvor hun bliver motiv for egentlige andagtsbilleder.

I den følgende artikel beskriver kunsthistoriker Lise Gotfredsen udviklingen af Mariabilleder.

ARTIKEL AF KUNSTHISTORIKER LISE GOTFREDSEN I DEN STORE DANSKE

<https://denstoredanske.lex.dk/Mariabilleder>

Mariabilleder er afbildninger af Maria. De ældste bevarede billeder ses i oldkristne katakombemalerier fra 200-tallet og på kristne sarkofager fra 300-tallet, hvor hun har en beskeden plads i fødselsscenen. På Efesoskoncilet i 431 formuleredes dogmet om Maria Gudføderske, Gudsmoder, hvilket befordrede hendes høje status i kunsten.

I Santa Maria Maggiore-kirkens korbue i Rom (ca. 440) optræder hun for første gang som kejserinde, klædt i gulddragt og med diadem og glorie. I Ravenna (450-550) og i de følgende byzantinske mosaikker står eller troner hun frontalt med barnet, iført purpur, senere den blå kappe, som blev tradition. Som andagtsbillede (ikon) ses hun i halvfigur med barnet i venstre arm.

I den østlige kirke skabtes typer som Maria galaktotrofusa (den diegivende), Maria glykofilusa (den sødt kyssende) og Maria hodegetria (den vejvisende). Herudover er Maria skildret i talrige bibelske scener, let genkendelig i rød kjole og blå kappe. I Vesten fremstilledes den tronende Maria også i metalkunst og i træskæreri; med centrum i Sydfrankrig æredes de sorte Madonnaer.

Efter ca. 1300 blev Maria stadig mere menneskeliggjort i rollen som mor, jomfru og kronet Himmeldronning. Hun fik også stadig flere funktioner: Som forbeder på dommedag, som Schutzmantelmadonna, der beskytter menneskene under sin udbredte kappe, eller som mater dolorosa, den smertefulde mor med den døde søn på skødet. Hun vises også med en enhjørning eller omgivet af en mandorla. I altertavler kan hun stå i en rosenkrans med barnet, rosenkransmadonna, eller som kvinden fra Johannes' Åbenbaring 12,1-2 på måneseglet med Solens stråler (solgissel) omkring sig.

I romerskkatolske lande skildredes Maria i renæssance og barok i store altertavler af bl.a. Rafael, Tizian, Rubens, El Greco og Murillo, der viser hendes optagelse i Himlen (assumptio), den uplettede undfangelse (conceptio immaculata) eller moderen med barnet. Fra 1700-tallet standsede udviklingen af Mariabilleder, og i 1900-tallet ses kun spredte eksempler på mere individuelt prægede skildringer.

PROJEKTETS MARIABILLEDER

SALME: NU KOM DER BUD FRA ENGLEKOR

Sandro Botticelli malede dette bebudelsesbillede til cisterciensernes klosterkirke, SS. Annunziata, i Cestello. Nu hænger det på museet Galleria degli Uffizi i Firenze. Botticelli var en af de betydeligste malere i Firenze i 1400-tallet.

I maleriet er der en fin balance i mødet mellem englen, det himmelske sendebud og Maria, den jordiske kvinde. Mødet finder sted i et rum, der er opbygget efter renæssancens strenge regler og med kølige grå mure over det regelmæssige marmorgulv. Maria er meget genkendelig i en rød kjole og en blå kappe. Rød er kærlighedens farve, mens blå er himlens farve. Maria fremstår yndig og blid. Hun står ved en bedepult. De lige linjer i gulvet danner en stor kontrast til hendes bløde, svajende skikkelse. Hun er på samme tid afværgende og hengivende og rækker hånden ud mod englens hånd.

Englen er derimod fuld af kraft og energi. Englens klæder er i bevægelse omkring ham, mens han knæler for Maria, og liljegrenen, som han har i hånden, svajer bagud som for at angive, at han netop er ankommet. Hos Maria er der derimod ingen uro. Hendes gennemsigtige slør falder blødt ned fra håret, kappen er gledet til side, og man ser det mørkeblå stof over den røde underkjole.

Englen ser med et alvorligt blik på Maria som for at forberede hende på, hvad hendes ja vil betyde. Marias hoved er sænket, og øjnene er nedslåede som for at vise, at hun er klar, og det er næsten som om hun her svarer:

"Se, jeg er Herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord." (Luk 1, 38).

Liljen er i kristendommen et typisk symbol på renhed, uskyld og Jomfru Maria.

Bebudelse, Sandro Botticelli, 1489-1490. Foto: Wikimedia Commons

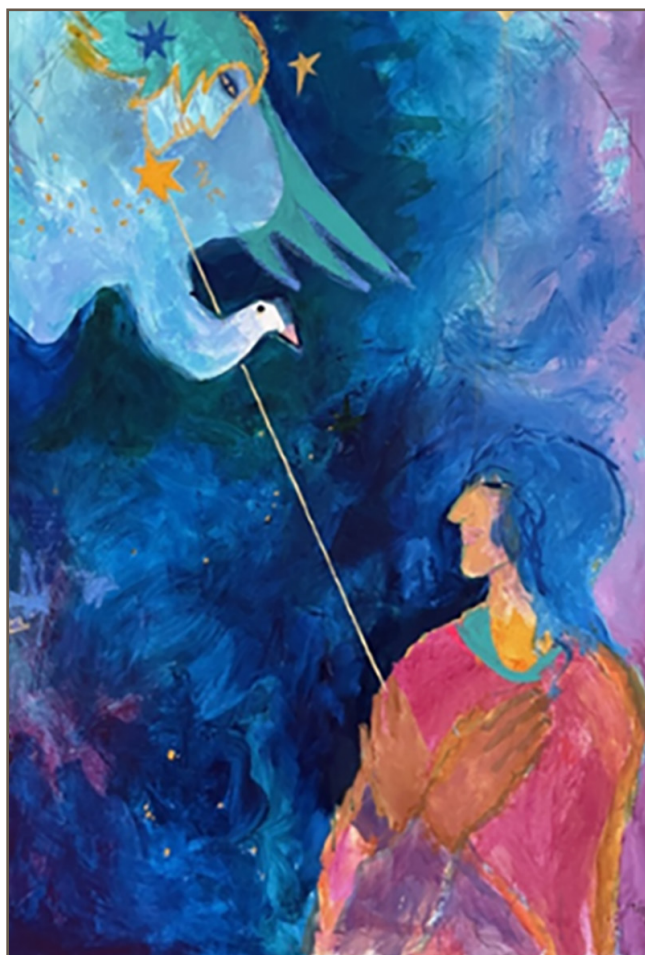
SALME: NU KOM DER BUD FRA ENGLEKOR

Adi Holzer f. 1936 er en østrigsk maler, illustratør, grafiker, glaskunstner og billedkunstner. Han arbejder skiftevis i sine atelierer i Værløse i Danmark og Winklern i Østrig.

Dette bebudelsesbillede er en moderne parafrase over et klassisk bebudelsesbillede, som fx Sandro Botticellis maleri fra 1400-tallet.

Englen kommer flyvende ned mod Maria som en due, der traditionelt i en kristen kontekst repræsenterer Helligånden. Maria har en rødlig kjole på, og hun har udslået hår som en ung pige. Hun holder hænderne foran brystet, som om hun tager imod den lyse strib, som kommer fra englen/duen. Det er øjeblikket, hvor Helligånden kommer over hende, og hvor hun accepterer englens ord og siger: "Se, jeg er Herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord." Det samme øjeblik som Sandro Botticellis maleri viser.

Maria har ikke en blå kappe på, som hun ellers traditionelt er iført på kunstmalerier. Derimod er rummet mellem Maria og englen/duen malet i en dyb, blå farve. Himlens farve og symbol på Marias tro og fromhed.

Bebudelsen, Adi Holzer, 2019. Foto: Galleri Emmaus

Bebudelsen, Henry Ossawa Tanner, 1898. Foto: Philadelphia Museum of Art

SALME: NU KOM DER BUD FRA ENGLEKOR

Tanner malede dette bebudelsesbillede kort efter hjemkomsten til Paris efter en rejse til Egypten og Palæstina i 1897. Tanners far var præst i African Methodist Episcopal Church, og Tanner specialiserede sig i religiøse emner og ønskede at opleve mennesker, kultur, arkitektur og lys fra det hellige land. Med denne baggrund og interesse skabte Tanner et ukonventionelt billede af det øjeblik, hvor englen Gabriel fortæller Maria, at hun er udvalgt til at føde Guds søn.

Maleriet er også en parafrase over et klassisk bebudelsesbillede. Maria er malet som en teenager klædt i mellemøstligt bondetøj uden glorie eller andre hellige symboler. Dog ligger den blå kappe ved siden af sengen på en bænk eller en kiste, og den røde farver omfavner Maria i forhænget rundt om hendes seng. Englen fremstår kun som en lysstråle. Maria kigger undrende på lysstrålen som for at vise, at hun har svært ved at forstå, hvad der sker til trods for, at hun accepterer det.

Selve rummet, hvor bebudelsescenen udspiller sig, er indrettet med tekstiler, keramik og stengulv.

Hyrdernes tilbedelse, Hugo van der Goes, 1476-79, Galleria degli Uffizi, Firenze. Foto: Wikimedia Commons

SALME: EN ROSE SÅ JEG SKYDE

Den flamske maler Hugo van der Goes' hovedværk er Portinari-alteret, bestilt af den italienske købmand Tommaso Portinari i Brugge til kirken Sant' Egidio i Firenze (ca. 1476). Nu hænger den på museet Galleria degli Uffizi i Firenze. Det trefløjede alter har hyrdernes tilbedelse som midterfelt.

Det særlige ved dette maleri er søjlen, som er bagved Maria, for det viser, at denne fødselsskildring ikke tager udgangspunkt i Det Nye Testaments beskrivelser af fødslen men i en af de meditationer, der blev nedskrevet i tiggermunken Frans af Assisis kreds. Her fortælles, at Maria og Josef søgte ly for sig selv og deres medbragte dyr i en overdækket passage mellem nogle huse. Da tiden for fødslen kom, rejste Maria sig og lænede sig mod en søjle.

Josef sad tavs og modfalden ved siden af. Men han rejste sig, tog noget hør fra krybben og smed det foran Marias fødder – og vendte sig atter om. I samme øjeblik fødte Maria sit barn, uden at hun følte nogen form for smerte. Barnet faldt forholdsvis blødt på det henkastede hør. Maria vaskede sin nyfødte søn, svøbte ham i sit hovedslør og lagde barnet i krybben. Oksen og æslet bøjede sig som de første i knæ for barnet. De holdt mulerne tæt over barnet for med deres ånde at varme det. Maria sank ned på knæ og takkede Gud. Josef hentede en pude frem af æslets sadel og lavede en simpel "tronstol" til Maria og barnet. Engleskarer tilbad også barnet og svingede sig til himmelen med jubelsang.

På Hugo van der Goes' maleri af hyrdernes tilbedelse af det nyfødte Jesusbarn, ser man netop søjlen bag Maria og Jesus liggende på hør i midten af billedet. Det er næsten som om Jesus skyder op af jorden, og Jesus symboliseres nogle gange med en rose. Rosen som symbol for Jesus kommer af dens tilknytning til kærlighed. I kristendommen er Jesus udtryk for Guds kærlighed til mennesket.

Foran Maria ses en vase med liljer. Liljen symboliserer renhed, uskyld og Jomfru Maria.

Kristi fødsel, Giotto di Bondone, cirka 1315/20. Freske i San Francesco-kirken i Assisi, Italien. Foto: WikimediaCommons

SALME: ET BARN ER FØDT I BETLEHEM

Giotto di Bondone var en italiensk maler og arkitekt (ca. 1266-1337), som har malet freskoerne i overkirken i San Francesco kirken i Assisi.

Giottos skildring af fødselsscenen er ikke helt traditionel. Typisk er fødslen afbilledet i en stald eller i en hule, men Giotto har malet den under et lille halvtag op ad en lys bjergvæg, hvor dyrene nysgerrigt kigger med. Maria sidder med barnet i armene. Hun ser på ham, og over hendes hoved deltager adskillige engle med fromt foldede hænder i hendes glæde over det nyfødte barn. I det hele taget er der masser af engle, og de er både mindre og mere uhøjtidelige end på typiske fødselsbilleder. En enkelt er på vej ud under halvtaget for at forkynde nyheden til et par undrende hyrder, der står midt blandt fårene. Der er både hvide og sorte dyr, væddere og får med små lam, og de nærmer sig nysgerrigt de to jordemødre, der sidder helt nede i forgrunden og er ved at bade barnet i et kar, som har form af en døbefont. Bag dem sidder Josef, og han virker lidt trykket af situationen. Skildringen af jordemødrene er ikke beskrevet i Det Nye Testamente, men den var i datiden kendt fra de apokryfe tekster, jf. baggrundsmaterialet [side 14](#).

Et kraftigt lys (lyset fra stjernen) stråler ned mod barnet og viser, hvad der er det centrale i billedet, mens de mange engle skal udgøre den himmelske hærskarer, som lovpriser Gud og synger:

“Ære være Gud i det højeste og på jorden!

Fred til mennesker med Guds velbehag.” (Luk 2,14).

SALME: LILLE MESSIAS

Adi Holzer f. 1936 er en østrigsk maler, illustratør, grafiker, glaskunstner og billedkunstner. Han arbejder skiftevis i sine atelierer i Værløse i Danmark og Winklern i Østrig.

Centralt i projektets andet Maria-maleri af Adi Holzer står Maria, Josef og barnet i stærke farver og lyser billedet op. Josefs mørkebrune skikkelse og krybben i kontrast til den orange lygte og det nøgne Jesusbarn, der rækker armene op mod den rødlige plet i hjertehøjde under Marias blå kappe. Det er den lille nye familie, og særligt den nybagte mor, der er i fokus. Kappens klare blå farve og glorien om hendes hoved peger på Marias himmelske forbindelse. Det er atypisk Adi Holzer, at lade baggrunden være helt bleg. Figurerne i baggrunden, dyrene, de første gæster i stalden holdes i dæmpede toner for netop at træde i baggrunden, så Marias blå skikkelse kommer i fokus. Æslet, oxen, hyrderne har samme farve som staldens hø - der danner den simple ramme for fødslen af et særligt barn; lille Messias.

Motivet i dette billede er efterspillet til juleevangeliet om Jesus' fødsel julenat – da hyrderne har fortalt Maria om englenes ord på marken – og Maria gemmer ordene i sit hjerte:

“Da englene havde forladt dem og var vendt tilbage til himlen, sagde hyrderne til hinanden: »Lad os gå ind til Betlehem og se det, som er sket, og som Herren har forkyndt os.« De skyndte sig derhen og fandt Maria og Josef sammen med barnet, som lå i krybben. Da de havde set det, fortalte de, hvad der var blevet sagt til dem om dette barn, og alle, der hørte det, undrede sig over, hvad hyrderne fortalte dem; men Maria gemte alle disse ord i sit hjerte og grundede over dem.” (Luk 2,15-19).

Som i Anne Linnets Lille Messias illustrerer Adi Holzers billede også Marias bankende hjerte og de varme følelser af glæde:

*7. En plads mellem får
i en stald mellem stude
hun fødte og svøbte
den lille i klude
og hyrdernes glæde
var stor som Marias
lys tændes i mørket
nu fødtes Messias.*

Et barn er født, Adi Holzer, 2023.
Foto: Adi Holzer

SALME: MARIA GENNEM TORNE GÅR

Sieger Köder var en tysk katolsk præst og kunstner (1925-2015), og han malede dette maleri over salmen Maria gennem torne går, som på tysk hedder Maria durch ein Dornwald ging.

Dornwald betyder på tysk en skov fuld af torne, og det er sådan en skov, som Maria på billedet går igennem. Skoven skal symbolisere Marias angst og det mørke, der venter hende som Jesus' mor. Tornene leder tankerne hen på den tornekrone, der sættes på Jesus' hoved i forbindelse med hans korsfæstelse.

Maria har en blå kappe på, som er karakteristisk for hende i billedkunsten. Den blå farve symboliserer det himmelske, og Maria bliver repræsentant for det himmelske, da hun er den udvalgte til at føde Guds søn. Maria holder begge hænder om sin krop, som om hun forsøger at beskytte barnet, som hun bærer i maven.

Der er malet roser på tornegrenene. Symbolsk er Maria den rosenbusk, som Jesus voksede frem fra. Rosen er et typisk symbol på kærlighed, og når Jesus i kristendommen ofte bliver symboliseret med en rose, så skyldes det, at Jesus er udtryk for Guds kærlighed til mennesket.

Lyset som skinner øverst i billedet, kan både være en måne, som skinner i natten, men det kunne også være en stor stjerne. Måske Betlehemsstjernen, som lyste over stalden, hvor Jesus blev født. Hvis det sidste er tilfældet, så har billedet både en henvisning til Jesus' fødsel (den lysende stjerne) og hans død (tornene). Billedet peger på den måde på det smertefulde og sorgen i Mariaskikkelsen – at hun ikke kun skal mærke fødselsglæden, men også skal opleve sin søns død.

Den sørgende Maria med den døde Jesus i skødet er i øvrigt et velkendt motiv i billedkunsten, og figuren kaldes pietà (italiensk for barmhjertighed eller fromhed). Det mest kendte eksempel på pietà er Michelangelos Pietà i Peterskirken i Rom.

*Maria gennem torne går, Sieger Köder, ca. 2000.
Foto: Schwabenverlag*

OM PROJEKTETS TO ORGELSTYKKER

I projektet her fokuseres der på den inspiration, Maria har givet anledning til i salmedigtning og billedkunst, men Maria har i høj grad også inspireret komponister til musik med Maria og fortællingerne om hende som tema.

Som eksempler herpå har domorganist Hanne Kuhlmann, Vor Frue Kirke i København, indspillet to stykker på orgel, som klassen kan lytte til undervejs i forløbet, og som en del vil få mulighed for at høre, ved et af de kirkebesøg, der indgår i projektet.

Det ene stykke er et stykke fransk julemusik, der er meget afvekslende og – som titlen antyder – har et strejf af humor. Det er komponeret af den franske komponist og organist Claude Balbastre (1724-1799), og har titlen Joseph est bien marié (Josef er godt gift). I løbet af variationerne høres flere forskellige af orglets klange – fra de fine fløjter til de nasale oboer og klarinetter - og til sidst det helt store orgelbrus.

Det andet stykke er Johann Sebastian Bach (1685-1750)/ Charles Gounods (1818-1893) Ave Maria. Stykket er oprindeligt skrevet af Bach som et klaverstykke (præludium i C-dur), og denne version blev langt senere tilføjet en melodistemme af Charles Gounod, og det er i dag så kendt, at det er svært at høre Bachs præludium uden samtidigt at synge med på Gounods Ave Maria.

SALMERNE

NODER, TEKSTER OG GENNEMGANG

Nu kom der bud fra englekor

Nu kom der bud fra eng - le - kor, at Gud her - ned vil sti - ge;

han sig vort kød vil ta - ge på og blandt os gå; det nyt er u - den

li - ge.

Nu kom der bud fra englekor - becifringsatts

G Am D

Nu kom der bud fra eng - le - kor, at

C G D G B7

Gud her - ned vil sti - ge; han sig vort kød vil

Em A7 D G C D G

ta - ge på og blandt os gå; det nyt er u - den li - ge.

NU KOM DER BUD FRA ENGLEKOR

1

Nu kom der bud fra englekor,
at Gud herved vil stige;
hans Søn, som i det høje bor
og ejer ærens rige,
han sig vort kød vil tage på
og blandt os gå;
det nyt er uden lige.

2

Til Nazaret det budskab går,
som Gud sin engel byder,
Maria dér en hilsen får,
vidunderlig den lyder;
som lyn indtræder Gabriel
med et hilsæl,
som skrækker, skønt det fryder.

3

Livsaligste blandt Evas køn!
Gud så til dig i nåde,
du føde skal Guds egen Søn,
som haver alt at råde,
som strækker ud sin kongestav
fra hav til hav,
til alle slægters både.

4

Guds kraft dig overskygge skal,
og Ånden fra det høje
med nåde uden mål og tal
sig over dig skal bøje;
og Jesus er hans søde navn,
som du i favn
skal se med moderøje!

Thomas Kingo, 1689

N.F.S. Grundtvig, 1837

NB salmen indgår i en forkortet udgave

FORKLARING AF ORD OG BEGREBER

VERS 1

englekor – himlene

han sig vort kød vil tage på – at Gud blev menneske i Jesus

VERS 2

hilsæl – Vær hilset!

som skrækker, skønt det fryder – møde med det guddommelige er ifølge Bibelen både rystende og frydefuldt

VERS 3

I nåde – mildt, overbærende

haver alt at råde – som allerede kan befale og regere til alle slægters både – til alles gavn

VERS 4

overskygge – til at udtrykke den uforklarlige måde, Maria bliver gravid på, bruger Kingo ordet *overskygge*, som findes i Lukas-evangeliets beretning herom (1,35): *"Helligånden skal komme over dig, og den Højestes kraft skal overskygge dig."*

SALMENS OPRINDELSE

Da salmedigteren Thomas Kingo skrev salmen i 1689, understregede han nogle ord for at pointere, at det, salmen handler om, gentager sig, når salmen synges: *"Nu kom her bud"* og *"Maria nu et budskab får..."*. Englens budskab er ifølge Kingo ikke et privat budskab til Maria, men et godt budskab til alle, der tager det til sig.

Grundtvig gav salmen en bearbejdning, da han i 1837 tog den med i sit store værk, Sang-Værk til den Danske Kirke.

SALMENS TEMA

Nu kom der bud fra englekor er en gendigtning af beretningen om englen Gabriels besøg hos Maria i Lukas-evangeliet kap. 1,26-38, her gengivet i forfatteren Ida Jessens genfortælling i bilag 1 til læreren.

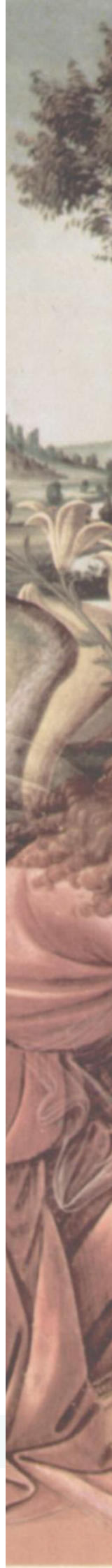
Kingos ønske om at lade salmens tema være nutid for den syngende, kommer især frem i to vers, der afslutter den oprindelige salme. Dem har vi dog fravalgt i dette projekt, da de sprogligt og indholdsmæssigt er vanskeligere end de fire første vers, der genfortæller Bibelens beretning om bebudelsen. Kingo beder i disse to vers om, at Guds ånd må komme over den syngende, som den kom over Maria, så det guddommelige liv, der voksede frem i Marias livmoder, i åndelig forstand må vokse frem i den syngendes hjerte.

O Herre Jesus, lad din Ånd
mig kraftig overskygge,
bered mit hjerte ved din hånd,
at du deri kan bygge,
at også jeg kan åndelig
undfange dig
og aldrig fra dig rykke!

Så skal din Himmel i mig her
ved Åndens kraft begynde,
mit hjerte, sjæl og al begær
sig op til Gud skal skynde,
indtil jeg bliver engle lig
i Himmerig
og aldrig mer skal synde!

MELODIEN

Kingo foreslår, at salmen synges på en melodi fra 1594, der bruges til en anden Maria-salme, Maria hun er en jomfru ren. Den passer ikke helt tekstmæssigt, så Den Danske Salmebog foreslår, at den synges på en melodi skrevet af komponisten H.O.C. Zinck i 1801.

Et barn er født i Betlehem

Et barn er født i Bet - le - hem, Bet - le - hem, thi
 glæ - de sig Je - ru - sa - lem! Hal - le - lu ja, hal - le - lu - ja!

The image shows a musical score for the hymn 'Et barn er født i Betlehem'. It consists of two systems of music. The first system has a vocal line with lyrics 'Et barn er født i Bet - le - hem, Bet - le - hem, thi' and a piano accompaniment. The second system has a vocal line with lyrics 'glæ - de sig Je - ru - sa - lem! Hal - le - lu ja, hal - le - lu - ja!' and a piano accompaniment. The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is common time (C).

Et barn er født i Betlehem - becifringsatts

F Bb F F C7 F
 Et barn er født i Bet - le - hem, Bet - le - hem, thi
 Dm Gm Bb N.C. F Bb C F
 glæ - de sig Je - ru - sa - lem! Hal - le - lu ja, hal - le - lu - ja!

The image shows a musical score for the hymn 'Et barn er født i Betlehem' with guitar chords. It consists of two systems of music. The first system has a vocal line with lyrics 'Et barn er født i Bet - le - hem, Bet - le - hem, thi' and guitar chords F, Bb, F, F, C7, F. The second system has a vocal line with lyrics 'glæ - de sig Je - ru - sa - lem! Hal - le - lu ja, hal - le - lu - ja!' and guitar chords Dm, Gm, Bb, N.C., F, Bb, C, F. The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is common time (C).

ET BARN ER FØDT I BETLEHEM

1

Et barn er født i Betlehem,
thi glæde sig Jerusalem!
Halleluja, halleluja!

2

En fattig jomfru sad i løn
og fødte Himlens kongesøn.
Halleluja, halleluja!

3

Han lagdes i et krybberum,
Guds engle sang med fryd derom:
Halleluja, halleluja!

4

Og Østens vise ofred der
guld, røgelse og myrra skær.
Halleluja, halleluja!

5

Forvunden er nu al vor nød,
os er i dag en frelser fød.
Halleluja, halleluja!

6

Guds kære børn vi blev på ny,
skal holde jul i himmelby.
Halleluja, halleluja!

7

På stjernetæpper lyseblå
skal glæde vi til kirke gå.
Halleluja, halleluja!

8

Guds engle der os lære brat
at synge, som de sang i nat:
Halleluja, halleluja!

9

Da vorde engle vi som de,
Guds milde ansigt skal vi se.
Halleluja, halleluja!

10

Ham være pris til evig tid
for frelser bold og broder blid!
Halleluja, halleluja!

Latin 14. årh.

N.F.S. Grundtvig 1820 og 1845

FORKLARING AF ORD OG BEGREBER

VERS 1

Thi glæde sig Jerusalem – derfor skal Jerusalem glæde sig.

Julenat bliver Betlehem billede på det mytologiske Jerusalem. Det vil sige paradisforestillingen i Det Nye Testamente, det nye Jerusalem, hvor alt ved tidernes ende bliver godt. Verset udtrykker perspektivet mellem den jordiske glæde i Betlehem, julenat i fødselsøjeblikket, overfor den evige, himmelske glæde i det ny Jerusalem.

Halleluja – er hebraisk og betyder: "Lovsyng Jahve (Gud Herren)."

VERS 2

I løn - i det skjulte.

VERS 4

Østens vise – Matthæusevangeliets udtryk for de hellige tre konger (Matt. kap. 2).

Guld, røgelse og myrra – gaver, der henviser til kongeværdighed (guld), guddommelighed (røgelse) og til én, der skulle dø (myrra). Myrraplantens vellugtende og sansebedøvende harpiks brugtes både som bedøvelsesmiddel til en døende og i de konserverende midler, som blev brugt ved balsamering eller forud for en begravelse.

Skær – ægte, fin.

VERS 5

Forvunden – overvundet.

VERS 6

Himmelby – poetisk udtryk for den kristne forestilling om en kommende enhed af Himmel og Jord, jf det ny Jerusalem i vers 1.

VERS 10

Bold - god

SALMENS OPRINDELSE

Salmen er N. F. S. Grundtvigs gendigtning af en oprindeligt latinsk krybbesang fra det 14. århundrede: *Puer natus in Bethlehem*. Denne latinske krybbesang var blevet oversat til tysk i 1439 og kommet med i de første salmebøger under Reformationen i 1500-tallet, fordi den var kendt blandt folk, og reformatorerne ville gerne styrke den folkelige fællessang.

Den første danske oversættelse stammer fra 1553 og blev lavet af den danske reformator Hans Tausen. I en version fra 1569 er den latinske tekst og en dansk gengivelse kombineret, så salmen kunne synges som vekselsang. Præsten eller, i de større kirker i byerne, latinskoledrengene sang den latinske tekst, og menigheden sang den danske.

Præst eller latinskoledreng:

Puer natus in Bethlehem, in Bethlehem,
Unde Gaudet Ierusalem, Haleluia.

Menigheden:

Et barn er født i Bethlehem, i Bethlehem,
Thi glæder sig Jerusalem, Haleluia.

I 1699 kom en dansk oversættelse af hele salmen med i den salmebog, præsten og digteren Thomas Kingo udgav. Herefter gik den lidt i glemmebogen, indtil Grundtvig genfandt den og i 1820 gendigtede den til den salme, vi kender i dag. Grundtvigs gendigtning kom med i nogle grundtvigske sang- og salmebøger men havde ligesom mange andre af hans salmer svært ved at blive accepteret af de toneangivende inden for kirken. Derfor greb Grundtvig til det usædvanlige uden biskoppens tilladelse at uddele et salmeblad med fire salmer - heriblandt Et barn er født i Betlehem - til kirkegængerne i Vartov Kirke juledag 1845. Her var man glade for at synge den, og i 1850 kom den med i en salmebog med Grundtvig-salmer, og herfra gik den videre i alle toneangivende salmebøger frem til i dag.

JULEKRYBBER OG KRYBBESPIL

I den katolske kirke findes en skik, der går helt tilbage til pave Sixtus 3. i 432-40. Ifølge denne stillede man i julen en krybbe med en dukke i op foran kirkens alter for at vise, hvordan Jesus blev født i fattigdom. Skikken blev genoptaget af Frans af Assisi. Ifølge traditionen opstillede han i julen 1223 en julekrybbe i det fri og kaldte folk fra egnen til andagt omkring den. Frans udvidede julekrybben til også at omfatte de andre figurer i stalden julenat, og den var med levende mennesker og dyr.

Skikken med at afholde andagter omkring julekrybber bredte sig hurtigt ud over hele Europa og blev i middelalderen særdeles populær. Julekrybberne blev også anledning til, at man opførte små kirkespil, hvor børnenes sang var en væsentlig del og ofte blev udført i vekselsang mellem kirkens forsanger og børnenes kor. Til denne brug var Et barn er født i Betlehem meget velegnet.

SALMENS TEMA

I Grundtvigs gendigtning ligger vægten på at opleve kristendom med barnets sind. Ved synet af julekrybben ser den syngende sig selv som barn. Som motto for salmen satte Grundtvig et gammelt dansk ordsprog: "Det er godt at være Barn om Julen." Salmen fortæller, hvorfor det er godt.

Hele salmen er komponeret over kristendommens treklang:

Kærligheden - at Gud af kærlighed gav sin søn til mennesker.

Troen - at kristne tror på, at menneskelig lidelse grundlæggende er overvundet, fordi Gud har taget den på sig.

Håbet - håbet om, at der findes en *Himmel-by* med plads til mennesker.

MELODIEN

Andreas Peter Berggren (1801-80) var organist ved Trinitatis Kirke i København, lærer ved Metropolitanskolen samt sanginspektør ved landets højere læreanstalter. Berggren var ivrig folkemusikforsker og -samler, og melodien til *Et barn er født i Betlehem* er en tysk folkevisemelodi fra ca. 1600, som Berggren tilpassede Grundtvigs tekst.

Som i mange folkeviser er der både et mellemkvæd (gentagelse af første linjes tre sidste stavelser) og et omkvæd (Halleluja, halleluja!). Og glipper de mange andre ord for de små børn, kan de altid være med her.

BIBELTEKSTEN SOM SALMEN GENFORTÆLLER

Lukas-evangeliet kapitel 2, 1 – 20 (1992-oversættelse)

Og det skete i de dage, at der udgik en befaling fra kejser Augustus om at holde folketælling i hele verden. Det var den første folketælling, mens Kvirinius var statholder i Syrien. Og alle drog hen for at lade sig indskrive, hver til sin by. Også Josef drog op fra byen Nazaret i Galilæa til Judæa, til Davids by, som hedder Betlehem, fordi han var af Davids hus og slægt, for at lade sig indskrive sammen med Maria, sin forlovede, som ventede et barn. Og mens de var dér, kom tiden, da hun skulle føde; og hun fødte sin søn, den førstefødte, og svøbte ham og lagde ham i en krybbe, for der var ikke plads til dem i herberget.

I den samme egn var der hyrder, som lå ude på marken og holdt nattevagt over deres hjord. Da stod Herrens engel for dem, og Herrens herlighed strålede om dem, og de blev grebet af stor frygt. Men englen sagde til dem: "Frygt ikke! Se, jeg forkynder jer en stor glæde, som skal være for hele folket: I dag er der født jer en frelser i Davids by; han er Kristus, Herren. Og dette er tegnet, I får: I skal finde et barn, som er svøbt og ligger i en krybbe." Og med ét var der sammen med englen en himmelsk hærskare, som lovpriste Gud og sang:

Ære være Gud i det højeste og på jorden!

Fred til mennesker med Guds velbehag!

Og da englene havde forladt dem og var vendt tilbage til himlen, sagde hyrderne til hinanden: "*Lad os gå ind til Betlehem og se det, som er sket, og som Herren har forkyndt os.*"

De skyndte sig derhen og fandt Maria og Josef sammen med barnet, som lå i krybben. Da de havde set det, fortalte de, hvad der var blevet sagt til dem om dette barn, og alle, der hørte det, undrede sig over, hvad hyrderne fortalte dem; men Maria gemte alle disse ord i sit hjerte og grundede over dem. Så vendte hyrderne tilbage og priste og lovede Gud for alt, hvad de havde hørt og set, sådan som det var blevet sagt til dem.

En rose så jeg skyde

1.
En ro - se så jeg sky - de op af den fros - ne jord,
alt som os for - dum spå' - de pro - fe - tens trø - ste

2.
ord. Den ro - se spi - red frem midt i den kol - de vin - ter om

nat ved Bet - le - hem.

En rose så jeg skyde - becifringssats

1.
Eb Ab Bb Cm Fm Eb Ab Bb Eb

En ro - se så jeg sky - de op af den fros - ne jord,
alt som os for - dum spå' - de pro - fe - tens trø - ste

2.
Eb Bb F7 Bb Eb Ab Eb C Fm

ord. Den ro - se spi - red frem midt i den kol - de vin - ter om

Eb Ab Bb Eb

nat ved Bet - le - hem.

EN ROSE SÅ JEG SKYDE

1

En rose så jeg skyde
op af den frosne jord,
alt som os fordum spå'de
profetens trøsteord.
Den rose spired frem
midt i den kolde vinter
om nat ved Betlehem.

2

For rosen nu jeg kvæder
om kap med Himlens hær.
En jomfru var hans moder,
Maria ren og skær.
I ham brød lyset frem
midt i den mørke vinter
om nat ved Betlehem.

3

Den rose fin og lille
har dejlig duft og skær;
den lyse for os ville
og sprede mørket her;
i sandhed mand og Gud;
af syndens nød og pine
han nådig hjalp os ud.

*Vers 1-2 tysk middelalderlig vise
gendigtet af Th. Laub 1852.*

*Vers 3 schweizisk vers
gendigtet af Uffe Hansen 1935.*

FORKLARING AF ORD OG BEGREBER

VERS 1

fordum - fra gammel tid

VERS 2

kvæder – synger

Himlens hær – englekor, jf. julenat

skær - uskyldig

SALMENS OPRINDELSE

I et skrift fra 1605 findes en Mariavise fra 1400-tallet med 23 vers: *Es ist ein Ros entsprungen*. Den omtales som *Das alt Catholisch Trierisch Christliedlein* (den gamle katolske julesang fra Trier).

Den blev meget udbredt, og to vers kom med i en melodisamling til den protestantiske gudstjeneste i Tyskland fra 1609. Her fandt den danske organist og komponisten Thomas Laub den, og gjorde den til en dansk julesalme da han i 1920 oversatte de to vers til dansk.

Vers 3 blev tilføjet i 1935 af Uffe Hansen, valgmenighedspræst i Ubberup, og er gendigtet fra en schweizisk salme (fra 1844) på samme versemål.

SALMENS TEMA

ROSENS OPRINDELIGE BETYDNING

I den oprindelige katolske tekst, *Es ist ein Roess entsprungen*, er Maria rosenkvisten, som sætter blomst ved Jesus' fødsel. På et tidspunkt blev *ein Roess* ændret til *ein Reis* (en kvist), og teksten blev tolket som opfyldelsen af profetien hos Esajas: "Men der skyder en kvist fra Isajs stub, et skud gror frem fra hans rod" (Es 11,1) og hos Jeremias: "... til den tid vil jeg lade en retfærdigheds spire af Davids slægt vokse op" (Jer 33,15).

På latin er sammenligningen nærliggende, idet kvist hedder *virga* og jomfru *virgo*.

ROSENS BETYDNING I PROTESTANTISK TRADITION

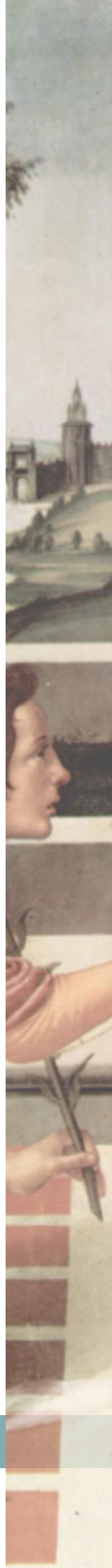
Ved reformationen fastholdt man at tolke kvisten som en henvisning til profetierne om kvisten, der engang ville skyde frem af *Isajs rod* (Isaj er far til kong David). I protestantisk tradition er Jesus derved blevet den rose, der skyder frem af kulde og mørke – billeder på menneskelig fortvivlelse og mismod - og gør profetier fra Det Gamle Testamente til virkelighed.

Billedet af rosen er på en gang skrøbeligt og stærkt, og derfor synges salmen ikke kun juleaften, men også til andre af livets højtider.

Slutordene i første vers forstærkes ved en (næsten) ordret gentagelse i slutningen af andet vers, og i vers 3 klinger påskens begivenheder med.

MELODIEN

Melodien kendes fra 1599. Den er meget enkel. De to første og de to sidste melodilinjer er ens, kun de tre midterste er anderledes. Det vidner om en oprindelse som såkaldt folkemelodi uden navngiven komponist.

Lille Messias

En stjer - ne__ på him - len__ og fle - re__ og fle - re__ i
 nat fø - der him - len__ med jor - di - ske ve - er__ i nat lo - ve
 him - len__ at den vil__ be - fri os__ Ma - ri - a__ på æs - let__
 med lil - le__ Mes - si - as__ *instr.*

Lille Messias - becifringsatts

G /B C G E/G# Am /G
 En stjer - ne__ på him - len__ og fle - re__ og fle - re__ i
 D/F# G C A/C# D /F# G /B
 nat fø - der him - len__ med jor - di - ske ve - er__ i nat lo - ve
 C G E/G# Am /G D/F# G C
 him - len__ at den vil__ be - fri os__ Ma - ri - a__ på æs - let__
 A/C# G/D C/D *instr.* G/D C/D
 med lil - le__ Mes - si - as__

LILLE MESSIAS

1

En stjerne på himlen
og flere og flere
i nat føder himlen
med jordiske veer
i nat lover himlen
at den vil befri os
Maria på æslet
med lille Messias.

2

Maria skal føde
sin glæde med smerte
der banker et hjerte
bag vinterens hjerte
selv kulden og mørket
har håb de vil gi' os
Maria på æslet
med lille Messias.

3

Hun bærer på barnet
nu føler hun veen
et hjerte så trodsigt
som spurvens i sneen
en krybbe til vugge
for den som skal fri os
Maria på æslet
med lille Messias.

4

Og han som bær verden
bar hun som var kvinde
som æslet bar hende
da tiden var inde
fred lyder det råb
som nu genlyder i os
Maria på æslet
med lille Messias.

5

I nat ruger himlen
på glæden og freden
så varsomt i mørket
som fuglen i reden
og freden og glæden
nu fødes de i os
Maria på æslet
med lille Messias.

6

I fødslen er glæden
forbundet med smerten
dog aldrig var glæden
så hjemløs i verden
men stalden og krybben
er tegn som skal si' os
Maria fandt plads
da hun fødte Messias.

7

En plads mellem får
i en stald mellem stude
hun fødte og svøbte
den lille i klude
og hyrdernes glæde
var stor som Marias
lys tændes i mørket
nu fødtes Messias.

Johannes Møllehave 1989

FORKLARING AF ORD OG BEGREBER

TITEL OG OMKVÆD

Messias – hebraisk ord, der betyder den salvede.

For jøderne i det gamle Israel var betegnelsen Messias forbeholdt landets konge, men senere kom det til at betegne en fremtidig konge, en kommende idealfyrste. På et tidspunkt trådte der nogle profeter frem med kritik af de herskende magthavere. I denne kritik brugte profeterne blandt andet udtryk og billeder, der er blevet udlagt som profetier om en kommende Messias.

Disse såkaldte messianske forjættelser levede videre som en central del af jødisk tro og historiesyn og kom i høj grad til at præge opfattelsen af Jesus. Da fortællingerne om Jesus/Messias nåede uden for den jødiske verden og dermed rykkede fra hebraisk til græsk sprogområde blev betegnelsen for Jesus som Messias til Jesus Kristus, da *kristós* er det græske ord for den salvede.

SALMENS OPRINDELSE

I 1989 udgav Anne Linnet melodisamlingen *Min sang med 12 sange*, der alle havde tekst af præsten Johannes Møllehave. Alle sangene har mere eller mindre salmepræg, men Anne Linnet havde efter sigende givet Møllehave besked om ikke at bruge ordene Jesus eller Gud noget sted i teksterne.

Det afspejler sig også i denne julesalme. Møllehave har skrevet en salme, der i titlen handler om Messias, men reelt har Maria som omdrejningspunkt. Alle ved, hvad han hed, ham der lå i krybben, og nu får Møllehave knyttet prædikatet Messias til ham, så al den betydning, der ligger heri (jf ovenfor), klinger med.

SALMENS TEMA

Salmen indledes med store ord om julens mirakel. Gud er omskrevet til himlen, men den underforståede mening er klar nok: At himmel og jord blev forenet den første julenat. Det første vers afslutter med at zoome ind på Maria på æslet i de to sidste linjer, der er salmens omkvæd og bærende billede.

I de følgende to vers er der næsten tale om en Maria-salme, men der fortælles om mere end en ung kvinde på et æsel. Det er et gennemgående træk ved salmen, at der er hastige og mange skift i subjekt, og at der for det meste er tale om passive handlinger. Noget stort er ved at bryde frem, og mennesker/de syngende er ikke de handlende subjekter, men de modtagende og dem, der skal befries. Det er menneskene, salmens os, himlen vil give sit håb til.

Undervejs i salmen bliver de syngende mere og mere involveret, efterhånden som juledramaet, der i følge de nytestamentlige skrifter fandt sted for længe siden, igen bliver mere og mere nutid – som det gælder i mange af de klassiske julesalmer. Fx Grundtvigs Velkommen igen, Guds engle små, hvor der både synges om sne og hytter og krus af ler.

I vers seks afbrydes glæden en kort stund med ordene: ”dog aldrig var glæden så hjemløs i verden”. Her handler det ikke kun om besværet med at finde logi i Betlehem, men er også en hentydning til omtalen af Jesus i indledningen til Johannesevangeliet (kap. 1,1-18): ”men verden kendte ham ikke” og til de dramatiske beretninger om barnemordet i Betlehem og i sidste ende korsfæstelsen. Nok blev lille Messias født den nat, men dermed var alt ondt i verden ikke forsvundet.

Og så alligevel: Julesalmen slutter med et helt traditionelt julekrybbebillede med får, stude, hyrder og et barn, der er svøbt og lagt i en krybbe. Nu fødtes Messias!

MELODIEN

Anne Linnets melodi med korte verslinjer giver teksten en nærmest opremsende karakter uden mulighed for pauser undervejs, men lige før omkvædet bremser melodien op i et befriende, eftertænksomt pusterum.

Selvom det er en melodi skrevet for en solist, er rytmen ganske enkel: Der er to gennemgående figurer, calypsorytmen i takt et og den mere klassiske halvnode – fjerdedel – fjerdedel i takt to.

Maria gennem torne går

Ma - ri - a gen - nem tor - ne_ går, Ky - rie e - le - i - son, Ma -

Musical notation for the first system, featuring a treble and bass clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The melody is in the treble clef, and the accompaniment is in the bass clef.

- ri - a - gen - nem tor - ne går, de_ bar ej løv på_ sy - ven - de år.

Musical notation for the second system, continuing the melody and accompaniment from the first system.

Je - sus og Ma - ri - a.

Musical notation for the third system, concluding the piece with a double bar line.

Maria gennem torne går - becifringssats

Em C Am7 B7 Em D G

Musical notation for the first system of the figured bass version, with chords indicated above the notes.

Ma - ri - a gen - nem tor - ne_ går, Ky - rie e - le - i - son, Ma -

Musical notation for the second system of the figured bass version, with chords indicated above the notes.

- ri - a - gen - nem tor - ne går, de_ bar ej løv på_ sy - ven - de år.

Musical notation for the third system of the figured bass version, concluding with a double bar line.

Je - sus og Ma - ri - a.

MARIA GENNEM TORNE GÅR

1

Maria gennem torne går.
Kyrie eleison.
Maria gennem torne går,
de bar ej løv på syvende år.
Jesus og Maria.

2

Hvad bar Maria under sit hjerte?
Kyrie eleison.
Et liden barn foruden smerte,
det bar Maria under sit hjerte.
Jesus og Maria.

3

Da blomstred' roser frem mellem
torne.
Kyrie eleison.
Da Maria var sit barn gennem skoven,
da blomstred' roser frem mellem torne.
Jesus og Maria.

*Tekst: Tysk Maria-vise, 1850.
Oversat til dansk af Thomas Alvad, 1972*

FORKLARING AF ORD OG BEGREBER

VERS 1

I eventyr er det ofte i skoven, de afgørende ting sker. Ordet, der i den danske version er oversat med torne, hedder i den tyske originalversion *Dornwald* dvs. skov fuld af torne. Der er ikke noget bibelhistorisk belæg for, at Maria skulle have bevæget sig ind i et sådant landskab, men skoven symboliserer Marias angst og det mørke, der venter hende som Jesus' mor.

Tornene leder tankerne hen på den tornekrone, der mange år senere, sættes på Jesus' hoved i forbindelse med hans korsfæstelse.

I eventyrene får personerne ofte nogle gode råd om, hvordan de skal klare sig igennem den farlige skov. I sangen her har omkvædet *Kyrie Eleison* samme funktion.

Kyrie Eleison er et af de faste led i den katolske messe (gudstjeneste) og betyder: *Herre, forbarm dig*. Ordene kan i sangen forstås som en anrøbelse af Gud, der skal give Maria mod og styrke på vandringen gennem livet som Jesus' mor med den smerte og de lidelser, det vil indebære.

VERS 2

I denne strofe skifter synsvinklen. Nu er det ikke længere skoven, der er fokus på, men Marias hjerte og barnet, der ligger inde i hendes mave. Nu er det dette under, der bliver hyldet med omkvædet *Kyrie Eleison*.

VERS 3

Her løftes blikket fra det dunkle og mørke i skoven og helt ind i Marias mave, hvor lys venter på at bryde igennem, fremkaldt af barnet, der snart vil komme til verden. Omkvædet synges nu i tiltro til, at det, som roserne på tornebuskene symboliserer, vil komme til at ske. Nemlig at der blandt torne vokser roser frem.

SANGENS OPRINDELSE

Sangen er oversat fra en tysk Maria-verse: *Maria durch ein Dornwald ging*, der blev trykt første gang i 1850. Teksten er inspireret af middelalderens Mariaviser (se nedenfor). Til eleverne kalder vi *Maria gennem torne går* for en salme for ikke at forvirre.

I 1800-tallet opstod der i Tyskland en *Wandervogelbewegung*, en ungdomsbevægelse der lavede valfartsvandring til hellige steder. De unge sang, mens de gik, og sangen *Maria gennem torne går* blev skrevet som en sådan vandresang og den blev kendt, fordi den kom med i nogle af de sangbøger, man brugte på vandringerne. Med tiden blev den – og er fortsat – en meget anvendt adventssang i Tyskland. Sangen er oversat til dansk af musiklærer på Ribe Katedralskole, Thomas Alvad i 1972.

MELODIEN

Tysk folkemelodi, der måske går tilbage til 1500-tallet.

MARIA-DIGTNING

Mariaviser er et samlebegreb for al sangbar lyrik om Jomfru Maria. Marialyrikken kan i den græsk-katolske kirke spores til 500-tallet og fik her sin opblomstring i 800-tallet. Derfra kom den til den romersk-katolske kirke, hvor den kulminerede 1100-1400. I senmiddelalderen indgik elementer fra den franske troubadourdigtning (kærlighedsdigtning) i Marialyrikken.

Ingen kvinde og guddom har tiltrukket digtere så meget som Maria, Jesus' mor. Mariadigtningen udvikledes først på datidens fællessprog latin, senere blev den oversat, og der blev også digtet om Maria på lokale sprog.

På nordiske sprog er bevaret ca. 50 Maria-digte. Den svensksprogede Marialyrik fik gennem Birgittinerklostrene betydning for den danske Marialyrik. I Danmark omfatter denne dels digte oversat fra latin til dansk; dels digte skrevet på latin af danskere.

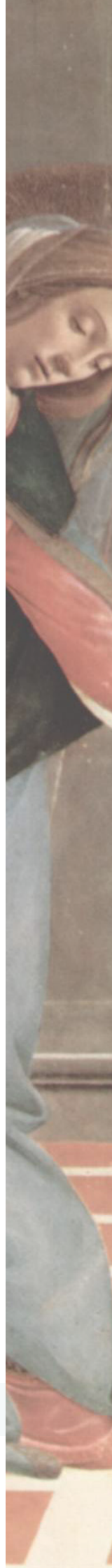
Fra dansk middelalder er overleveret 22 sådanne digte. Nogle af disse er skrevet af navngivne forfattere. Per Ræv Lille har således skrevet fem Mariadigte, der alle findes i et håndskrift fra ca. 1470. Der er noder til nogle af digtene. Poul Helgesen (o. 1485-1534), en dansk teolog og historiker, der i reformationstiden var kritisk overfor både den katolske kirke og Luthers lære, skrev nogle Mariadigte, og i et af dem udtrykker han sin vrede over, at Maria efter reformationen ikke måtte dyrkes mere.

Halvdelen af de danske Mariaviser findes i håndskrevne bønnebøger sammen med prosabønner til Jomfru Maria. Bønnebøgernes ejere har alle været kvinder. Det er også kvinder, der har sørget for, at de blev skrevet. Disse kvinder var højtstående adelskvinder, der havde tilknytning til klostrene. Forfatterne og oversætterne har været munke og nonner og kan derfor også have været kvinder.

Litteraturen om Maria tager sit udgangspunkt i de bibelske beretninger, men udvikler sig folkeligt til fortolkninger, som går ud over det bibelske belæg, sådan som visen om Maria, der går gennem torne er et udtryk for.

Marialyrikken består især af:

- lovprisninger (Ave Maria-lyrikken), der ofte var knyttet sammen med bønner til Maria. Ave Maria betyder Hil dig, Maria
- digte om Marias sorger, hvoraf Stabat Mater er det mest berømte eksempel. Det tillægges franciskaneren Jacopone da Todi (ca. 1230-1306). Stabat Mater betyder Moderen stod.
- digte om Marias glæder (Gaude Maria, dvs. Glæd dig, Maria)

KOPIARK OG BILAG

NU KOM DER BUD FRA ENGLEKOR

1

Nu kom der bud fra englekør,
at Gud herved vil stige;
hans Søn, som i det høje bor
og ejer ærens rige,
han sig vort kød vil tage på
og blandt os gå;
det nyt er uden lige.

2

Til Nazaret det budskab går,
som Gud sin engel byder,
Maria dér en hilsen får,
vidunderlig den lyder;
som lyn indtræder Gabriel
med et hilsæl,
som skrækker, skønt det fryder.

3

Livsaligste blandt Evas køn!
Gud så til dig i nåde,
du føde skal Guds egen Søn,
som haver alt at råde,
som strækker ud sin kongestav
fra hav til hav,
til alle slægters både.

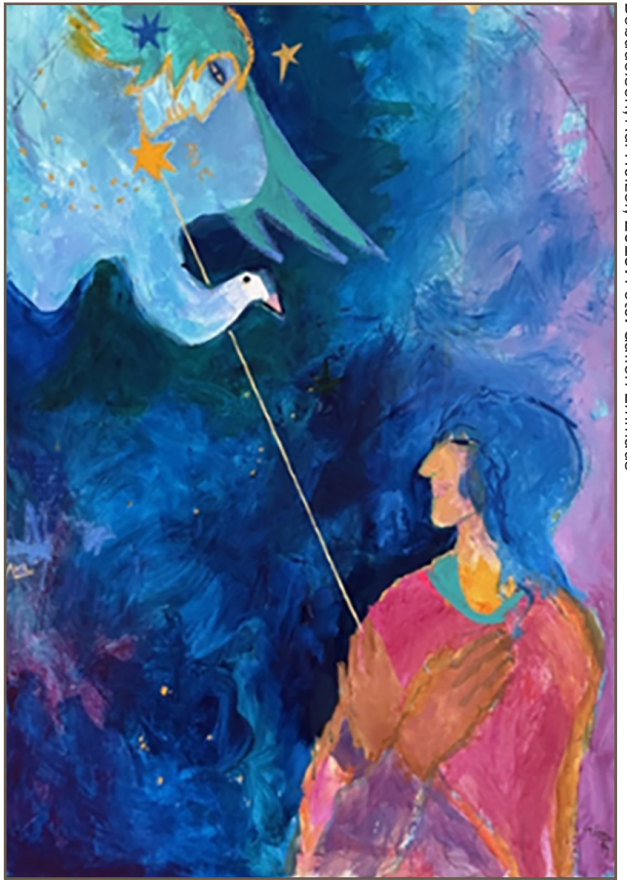
4

Guds kraft dig overskygge skal,
og Ånden fra det høje
med nåde uden mål og tal
sig over dig skal bøje;
og Jesus er hans søde navn,
som du i favn
skal se med moderøje!

Thomas Kingo, 1689

N.F.S. Grundtvig, 1837

NB salmen indgår i en forkortet udgave

Bebudelsen, Adi Holzer, 2019. Foto: Galleri Emmaus

Bebudelsen, Henry Ossawa Tanner, 1898. Foto: Philadelphia Museum of Art

Bebudelsen, Sandro Botticelli, 1489-1490. Foto: Wikimedia Commons

SPØRGSMÅL TIL SALMEN

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvad betyder ordet bebudelse?
- Hvad er mon en engel i kristendommen? Og hvad er mon deres opgave?
- Hvad er englens opgave i salmen? Og hvad siger han?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDERNE

- Beskriv billederne. Hvordan ser de ud? Hvordan er de ens? Hvordan er de forskellige?
- Hvilke to farver går igen på alle tre billeder? Hvordan kan det mon være?
- Hvordan kan man se, at billederne forestiller Jomfru Maria?
- Hvordan kan man se, at billederne forestiller bebudelsen?
- Hvordan passer billederne til salmen?

ET BARN ER FØDT I BETLEHEM

1

Et barn er født i Betlehem,
thi glæde sig Jerusalem!
Halleluja, halleluja!

2

En fattig jomfru sad i løn
og fødte Himlens kongesøn.
Halleluja, halleluja!

3

Han lagdes i et krybberum,
Guds engle sang med fryd derom:
Halleluja, halleluja!

4

Og Østens vise ofred der
guld, røgelse og myrra skær.
Halleluja, halleluja!

5

Forvunden er nu al vor nød,
os er i dag en frelser fød.
Halleluja, halleluja!

6

Guds kære børn vi blev på ny,
skal holde jul i himmelby.
Halleluja, halleluja!

7

På stjernetæpper lyseblå
skal glæde vi til kirke gå.
Halleluja, halleluja!

8

Guds engle der os lære brat
at synge, som de sang i nat:
Halleluja, halleluja!

9

Da vorde engle vi som de,
Guds milde ansigt skal vi se.
Halleluja, halleluja!

10

Ham være pris til evig tid
for frelser bold og broder blid!
Halleluja, halleluja!

*Latin 14. årh.
N.F.S. Grundtvig 1820 og 1845*

”Kristi fødsel”, Giotto di Bondone, o. 1315/20. Freske i San Francesco-kirken i Assisi, Italien. WikimediaCommons

SPØRGSMÅL TIL SALMEN

- Hvilke dele af Marias historie handler salmen om?
- Hvor bliver Maria helt konkret nævnt?
- Hvornår plejer man at synge salmen?
- Hvem er østens vise?
- I vers 5 står der: *Forvunden er nu al vor nød*. Mange tror, det er en trykfejl, og at der skulle stå *Forsvunden er nu al vor nød*. Hvorfor står der mon forvunden og ikke forsvunden?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvad er det vigtigste på billedet, og hvordan kan man se det?
- Hvem er de forskellige figurer og personer på billedet mon?
- Er der personer fra salmen, der mangler på billedet?
- Er der personer på billedet, der hverken er nævnt i salmen eller bibelhistorien?
- Hvordan passer billedet til salmen?

EN ROSE SÅ JEG SKYDE

1

En rose så jeg skyde
op af den frosne jord,
alt som os fordum spå'de
profetens trøsteord.
Den rose spired frem
midt i den kolde vinter
om nat ved Betlehem.

2

For rosen nu jeg kvæder
om kap med Himlens hær.
En jomfru var hans moder,
Maria ren og skær.
I ham brød lyset frem
midt i den mørke vinter
om nat ved Betlehem.

3

Den rose fin og lille
har dejlig duft og skær;
den lyse for os ville
og sprede mørket her;
i sandhed mand og Gud;
af syndens nød og pine
han nådig hjælp os ud.

*Vers 1-2 tysk middelalderlig vise
gendigtet af Th. Laub 1852.*

*Vers 3 schweizisk vers
gendigtet af Uffe Hansen 1935.*

Portinari-alteret, Hugo van der Goes, 1476-79, Galleria degli Uffizi, Firenze. Foto: Wikimedia commons

SPØRGSMÅL TIL SALMEN

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvordan er denne salme forskellig fra de andre salmer om Maria?
- Hvem er mon rosen?
- Hvorfor bruger salmens forfatter mon et symbol (rosen) i stedet for bare at sige Jesus?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvem er de forskellige figurer og personer på billedet mon?
- Hvordan er billedet forskelligt fra Giotto-billedet, som var sammen med *Et barn er født i Betlehem*?
- Hvordan passer billedet til salmen?

LILLE MESSIAS

1
En stjerne på himlen
og flere og flere
i nat føder himlen
med jordiske veer
i nat lover himlen
at den vil befri os
Maria på æslet
med lille Messias.

2
Maria skal føde
sin glæde med smerte
der banker et hjerte
bag vinterens hjerte
selv kulden og mørket
har håb de vil gi' os
Maria på æslet
med lille Messias.

3
Hun bærer på barnet
nu føler hun veen
et hjerte så trodsigt
som spurvens i sneen
en krybbe til vugge
for den som skal fri os
Maria på æslet
med lille Messias.

4
Og han som bær verden
bar hun som var kvinde
som æslet bar hende
da tiden var inde
fred lyder det råb
som nu genlyder i os
Maria på æslet
med lille Messias.

5
I nat ruger himlen
på glæden og freden
så varsomt i mørket
som fuglen i reden
og freden og glæden
nu fødes de i os
Maria på æslet
med lille Messias.

6
I fødslen er glæden
forbundet med smerten
dog aldrig var glæden
så hjemløs i verden
men stalden og krybben
er tegn som skal si' os
Maria fandt plads
da hun fødte Messias.

7
En plads mellem får
i en stald mellem stude
hun fødte og svøbte
den lille i klude
og hyrdernes glæde
var stor som Marias
lys tændes i mørket
nu fødtes Messias.

Johannes Møllehave 1989

Et barn er født, Adi Holzer, 2023. Foto: Adi Holzer

SPØRGSMÅL TIL SALMEN

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvem er Messias?
- Hvorfor kommer der ifølge salmen lys i mørket?
- Hvem bærer hvem og hvad i salmen?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvem er de forskellige figurer og personer på billedet?
- Billedet er malet af en maler, I tidligere har set et billede af. Hvilket billede var mon det? Og kan man se, at de to billeder er malet af den samme? Hvordan?
- Hvordan passer billedet til salmen?

MARIA GENNEM TORNE GÅR

1

Maria gennem torne går.
Kyrie eleison.
Maria gennem torne går,
de bar ej løv på syvende år.
Jesus og Maria.

2

Hvad bar Maria under sit hjerte?
Kyrie eleison.
Et liden barn foruden smerte,
det bar Maria under sit hjerte.
Jesus og Maria.

3

Da blomstred' roser frem mellem
torne.
Kyrie eleison.
Da Maria var sit barn gennem skoven,
da blomstred' roser frem mellem torne.
Jesus og Maria.

*Tekst: Tysk Maria-vise, 1850.
Oversat til dansk af Thomas Alvad, 1972*

Maria gennem torne går, Sieger Köder, ca. 2000. Foto: Schwabenverlag

SPØRGSMÅL TIL SALMEN

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvad skal al snakken om roser og torne mon betyde?
- Hvad kan det betyde, at der pludselig kommer roser på den tornebusk, som ikke har blomstret længe?
- Hvorfor blev der mon lavet mange viser om Maria i middelalderen?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvorfor mon der er en klar og lysende stjerne på billedet?
- Hvorfor er billedet blå og rødt?
- Hvordan passer billedet til salmen?

MARIAS HISTORIE

Uddrag fra Ida Jessens Bibelhistorier. Teksten i kursiv er tilføjet Ida Jessens fortælling.

"Jeg vil have en søn. Han skal hedde Jesus," sagde Gud til englen Gabriel. "Han skal hjælpe mig med at få menneskene til at opføre sig ordentligt over for hinanden." "Det lyder godt," sagde Gabriel.

"Ja, det er en god idé, ikke? Og så har jeg tænkt mig at trække mig lidt tilbage. Fra nu af skal det være Jesus, der taler med dem. Han kommer sikkert også til at forstå dem bedre end mig."

"Skal han så også laves af jord ligesom Adam?" spurgte Gabriel. "Nej, det HAR jeg jo prøvet. Nej, denne her gang har jeg tænkt mig at bede et menneske om hjælp."

"Det må jeg nok sige," sagde Gabriel.

"Du skal tage ned til Nazaret," sagde Gud, "Der bor en pige, som hedder Maria, hun er sød og klog. Spørg hende, om hun vil være mor til min søn."

I byen Nazaret i et hus i en af de smalle krogede gader sad Maria og syede på en kjole og tænkte på sin kæreste Josef, der var tømrer. Om et par år ville han bygge et hus til dem, og engang skulle de også have børn. Men ikke endnu.

Hun hørte en lyd henne ved døren og vendte sig om. Hun gispede. Der stod en mand. Meget høj var han. Hvorfor havde han ikke banket på? Hvorfor stod han bare og så på hende?

"Jeg kommer fra Gud," sagde manden. Og så blev Maria virkelig bange. Han måtte være sindssyg. Hun var alene med ham. Hendes mor var ude at handle, hendes far var på arbejde. Han fyldte døråbningen, så hun ikke kunne løbe sin vej.

"Du skal ikke være bange," sagde manden med mild stemme. "Hvad vil du?" spurgte hun skælvende.

"Gud kender dig," sagde manden.

"Han ved, at du er god og klog og kærlig. Han siger, at du skal få en søn, der hedder Jesus, og at han engang vil blive kaldt for søn af den største."

"Søn af den største," hviskede Maria. "Er det Josef, du mener?"

Manden rystede på hovedet. "Nej, det er Gud, jeg mener."

"Det forstår jeg ikke," hviskede Maria.

"Du skal ikke være bange," sagde englen. "Du vil mærke en kraft. Det er Helligånden. Sådan bliver du gravid."

"Ja," hviskede Maria, og i det samme mærkede hun virkelig en kraft, der skyllede igennem hende og fyldte hende så stærkt som solens hvideste lys over ørkensandet. Gabriel tog hjem og fortalte Gud, hvordan det var gået, og Gud blev fyldt af glæde og mildhed.

"Nu skal jeg ikke længere være herre," tænkte han. "Nu skal jeg være far."

"Jeg synes, du bliver så tyk," sagde Josef til Maria et par måneder senere.

"Går du og spiser for meget?"

"Der er altså noget jeg ikke har fået fortalt dig," svarede Maria. "Jeg skal have et barn".

"Skal du have et barn?" råbte Josef. "Hvem har du været sammen med?"

"Helligånden," hviskede Maria.

Josef stod stille et øjeblik. "Er du gået fra forstanden," råbte han så. "Er du blevet fuldstændig vanvittig? Først går du i seng med en anden, og så lyver du bagefter så stærkt som en kamel kan rende. Det havde jeg ikke troet om dig, Maria. Det mindste du kan gøre, er at fortælle mig, hvem der er far til ungen."

"Det er Gu-hud," græd Maria. Hun græd og græd, og Josef, der i begyndelsen havde syntes, hun havde godt af det, fik ondt af hende. "Jeg lover, at jeg ikke siger til nogen, at du er blevet sindssyg," sagde han.

"Men jeg kan ikke gifte mig med dig, Maria, det kan jeg altså bare ikke."

Den aften var Josef ked af det. Maria havde altid været så sød og god og dejlig, og nu havde hun fortalt ham den mest utrolige løgn – og ventede barn med en anden. Men han savnede hende alligevel. "Gud, gør mig stærk," hviskede han. Det hørte Gud, og for anden gang sendte han Gabriel af sted til Nazaret.

Gabriel nåede frem, da Josef var faldet i søvn, og trådte ind i Josefs drømme: "Der er en ting, du skal vide om Maria," sagde Gabriel "Hun lyver ikke. Den søn hun venter, ER Guds søn."

Josef vågnede fortumlet. Drømmen stod så lyslevende og klar for ham. Nu vidste han, hvad han skulle gøre. Så snart det blev morgen, skyndte han sig hen til Maria. "Undskyld Maria," sagde han. "Undskyld jeg ikke troede på dig. Jeg vil aldrig aldrig nogensinde forlade dig."

Josefs familie kom fra Betlehem, og det forår, hvor Maria var gravid befaledede den romerske kejser Augustus, der havde besat Israel, at alle skulle tælles i deres hjemby. Han ville vide, hvor mange undersåtter der var i hans rige, og hvor meget han kunne få ind i skat. Derfor skulle Josef og Maria rejse til Betlehem. Maria kunne ikke gå så langt, men Josef løftede hende op på sit æsel, og så begyndte de den lange rejse fra Nazaret til Betlehem. Den varede i mange dage, og da de nåede frem, var Maria udmattet, og hun skulle føde. Josef gik rundt i byen og spurgte på alle kroer og hoteller efter et værelse, men der var optaget overalt. Til sidst fandt han en stald, hvor de kunne være. Han bredte rent halm ud på gulvet og løftede Maria af æslet og bar hende ind i halmen. Og der, mens køerne gumlede, og fårene og lammene snusede til hinanden, blev Jesus født.

Uden for byen holdt hyrder vagt over deres dyr. De lå og småslumrede, da der pludselig viste sig et vildt, uroligt lys på himlen. "Hjælp. Jorden går under!" Men så opdagede de, at lyset var en skikkelse. At det var en lysende engel, der svævede over dem.

"I skal ikke være bange," sagde englen til dem. "Jeg er kommet for at fortælle om en stor glæde. I nat er Guds søn blevet født i en stald i Betlehem."

Og i det samme blev nattehimlen fyldt af tusindvis af engle. Svimle lagde hyrderne sig ned, mens englene sang for dem. "Ære være Gud i det højeste," sang englene. "Fred, fred på jorden."

Da englene var vendt tilbage til himlen, skyndte hyrderne sig ind til Betlehem, og i stalden fandt de Maria og Josef sammen med den lille dreng, der lå i et fodertrug. Han lå i halmen med kun et lille tæppe om sig, en fattig lille dreng i en stald. Men hyrderne fortalte, hvad englene havde sagt: I nat er Guds søn blevet født. Fred. Fred på jorden.

Langt mod øst boede tre stjernetydere. De var meget kloge og blev derfor kaldt de tre vise mænd. En dag så de en ny stor stjerne på himlen. De mente bestemt, at det betød, at der var sket noget vigtigt. "En stor konge er født," tænkte de, og ham ville de gerne møde. De fulgte derfor stjernen helt til jødernes land til de kom til hovedstaden Jerusalem. Her gik de ind på kongens slot, og bad om at se den nye konge. Men der var ikke født nogen ny konge her. Til gengæld bad den gamle og onde Kong Herodes dem lede efter den nye konge, og om at give ham besked, når de fandt ham.

De tre vise mænd skyndte sig af sted til Betlehem. De fulgte den store stjerne, der lyste foran dem, indtil den stod stille over stalden, hvor Jesus, Josef og Maria var. De gik ind og fandt den lille dreng og faldt på knæ for ham og gav ham guld og røgelse og myrrasalve.

Det var blevet sen aften, før de igen satte sig op på deres kameler og begyndte på turen op til Jerusalem. Himlen var mørk, men stjernerne lyste over dem. Kamelerne vuggede og duvede i det varme sand, og mændene faldt i søvn mellem deres pukler. Pludselig vågnede en af dem med et brøl, der vækkede de to andre. "Stop!" råbte han. "Stop!" Alle kamelerne standsede. "Jeg har haft en frygtelig drøm," sagde manden. "Kong Herodes vil myrde Jesus."

"Jeg drømte det samme," sagde den anden.

"Det gjorde jeg også," sagde en tredje.

"Kong Herodes skal aldrig have noget at vide om det her," sagde de alle tre i munden på hinanden.

De tre vise mænd vendte deres kameler og rejste hjem ad en anden vej. Men det var for sent.

Denne nat sov kongen slet ikke. Han sad i sin stol ved vinduet og stirrede ud på den store stjerne på himlen og ventede på de tre mænd. De burde have været her nu. Så langt var der heller ikke til Betlehem.

I stalden i Betlehem kunne Josef heller ikke sove. Både Maria og Jesus sov. Men Josef sad og kiggede op på stjernen i gavlvinduet. Han tænkte på alt, hvad der var sket i løbet af det sidste år. For et år siden havde han været en almindelig tømrer, der var kæreste med en almindelig pige. Og nu sad han her og passede på en lille dreng, som ikke var hans, men Guds. Det var ikke til at fatte. Han rejste sig og gik hen og kiggede ned i fodertruget. Drengen sov med rolige åndedrag. Lignede han Guds søn? Han opførte sig ikke anderledes end andre babyer, og han så også helt almindelig ud. Ja, faktisk lignede han ham

selv ikke så lidt. Josef stak en pegefinger ned og kildede den lille på hånden, og Jesus åbnede øjnene og greb Josefs finger og holdt ham fast. Han tænkte på hyrderne, der havde fortalt, hvad englenerne havde sagt, og han tænkte på de tre mærkelige mænd, der lige var gået.

De var kommet med pragtfulde gaver, og de havde kastet sig på knæ for en baby. De havde sagt, at de ville skynde sig tilbage til selveste Kong Herodes, som ikke kunne vente med at se Jesus, og som glædede sig til at tilbede ham. Det var næsten for meget. Kong Herodes var ikke en mand, der plejede at tilbede babyer. Han var brutal og gjorde hvad der passede ham. "Men jeg tilbeder dig," hviskede Josef til Jesus. Han tænkte videre. Nu var de tre vise mænd på vej tilbage til Jerusalem. Det ville ikke tage lang tid. Så ville de gå op til Kong Herodes og fortælle, hvor Jesus, Josef og Maria var. Og så ville Kong Herodes komme. Med gaver? "Nej, med våben," hviskede Josef. Han blev fyldt af en iskold skræk. Han tog Jesus op af fodertruget og knugede ham ind til sig. "Lille ven," hviskede han. "Vi bliver nødt til at flygte." Så vækkede han Maria.

Den lille familie flygter til Egypten og kommer først hjem til Nazaret, da Kong Herodes er død.

Læreren kan evt. opsummere den videre fortælling: Den lille familie lever et næsten helt almindeligt liv, indtil Marias søn Jesus er omkring 30 år gammel. Så står han frem som Guds søn, rejser rundt i Palæstina (Israel) og fortæller om Gud. Til sidst bliver han beskyldt for at være oprører og slået ihjel, men han opstår fra de døde og viser sig for sin mor og sine nærmeste venner. Maria bliver en del af den første kristne menighed.

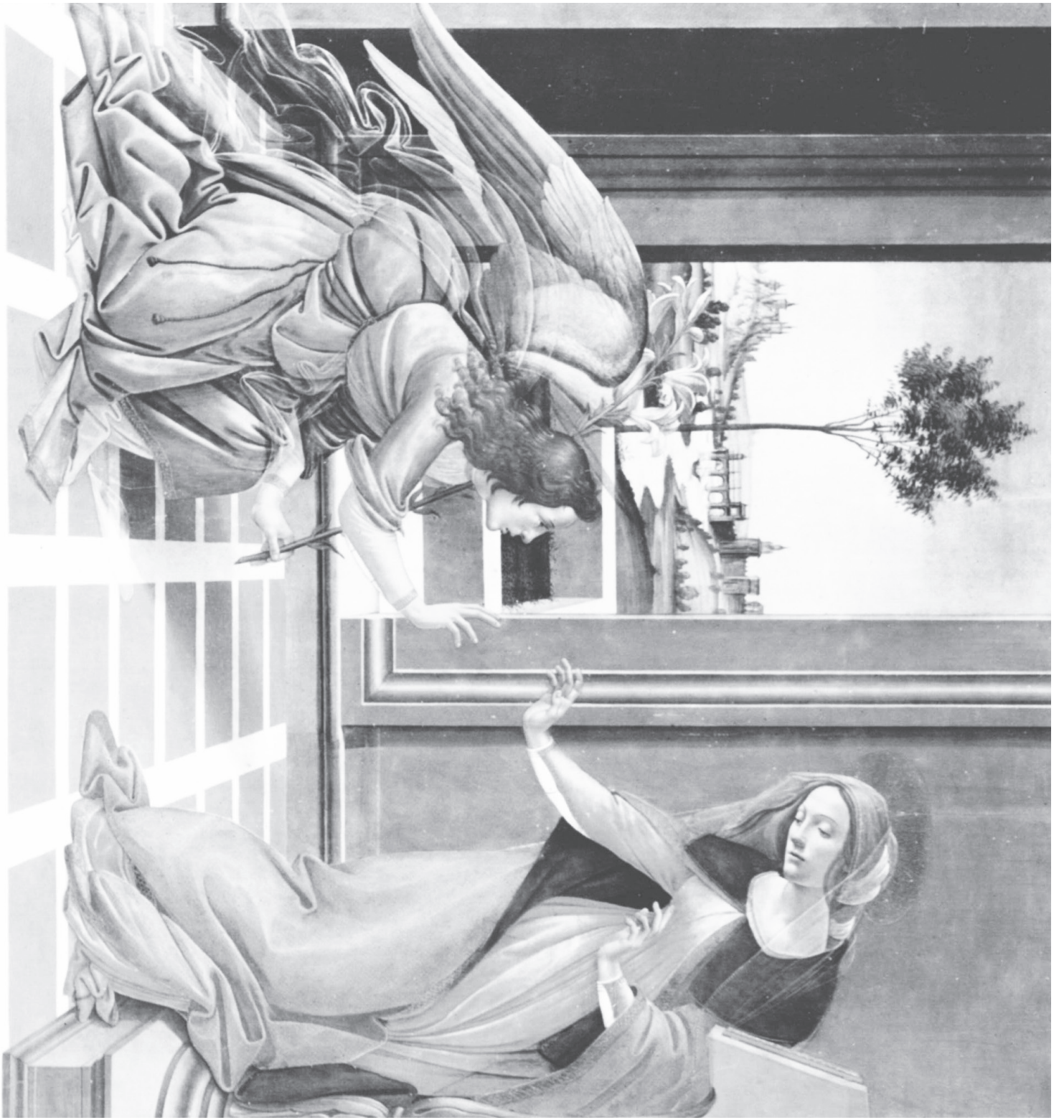

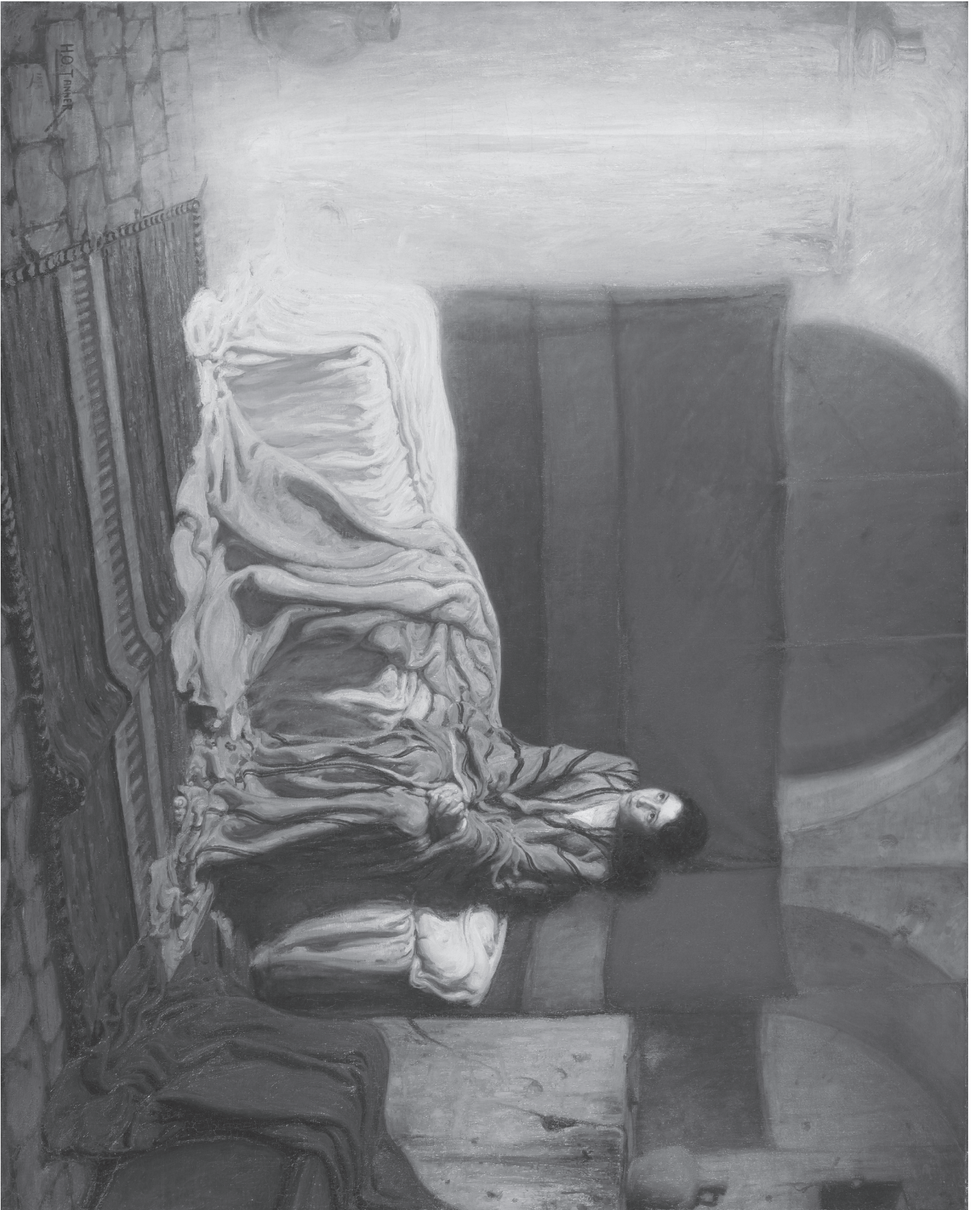
MATERIALELISTE TIL PRODUKT

Læreren sørger for, at nedenstående er til rådighed i lokalet, når eleverne skal i gang.

- 10 kopier af hvert af de tre Mariabilleder i A-4 størrelse
- Farveblyanter
- Blyanter
- Afdækning til borde
- Elefantsnot/tegnestifter eller tape til ophængning
- Ecoline Farver
- Oliekridt

ARBEJDSSPØRGSMÅL

SPØRGSMÅL TIL *NU KOM DER BUD FRA ENGLEKOR*

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvad betyder ordet bebudelse?
- Hvad er mon en engel i kristendommen? Og hvad er mon deres opgave?
- Hvad er englens opgave i salmen? Og hvad siger han?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDERNE

- Beskriv billederne. Hvordan ser de ud? Hvordan er de ens? Hvordan er de forskellige?
- Hvilke to farver går igen på alle tre billeder? Hvordan kan det mon være?
- Hvordan kan man se, at billederne forestiller Jomfru Maria?
- Hvordan kan man se, at billederne forestiller bebudelsen?
- Hvordan passer billederne til salmen?

SPØRGSMÅL TIL *ET BARN ER FØDT I BETLEHEM*

- Hvilke dele af Marias historie handler salmen om?
- Hvor bliver Maria helt konkret nævnt?
- Hvornår plejer man at synge salmen?
- Hvem er østens vise?
- I vers 5 står der: *Forvunden er nu al vor nød*. Mange tror, det er en trykfejl, og at der skulle stå *Forsvunden er nu al vor nød*. Hvorfor står der mon forvunden og ikke forsvunden?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvad er det vigtigste på billedet, og hvordan kan man se det?
- Hvem er de forskellige figurer og personer på billedet mon?
- Er der personer fra salmen, der mangler på billedet?
- Er der personer på billedet, der hverken er nævnt i salmen eller bibelhistorien?
- Hvordan passer billedet til salmen?

SPØRGSMÅL TIL *EN ROSE SÅ JEG SKYDE*

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvordan er denne salme forskellig fra de andre salmer om Maria?
- Hvem er mon rosen?
- Hvorfor bruger salmens forfatter mon et symbol (rosen) i stedet for bare at sige Jesus?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvem er de forskellige figurer og personer på billedet mon?
- Hvordan er billedet forskelligt fra Giotto-billedet, som var sammen med *Et barn er født i Betlehem*?
- Hvordan passer billedet til salmen?

SPØRGSMÅL TIL *LILLE MESSIAS*

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvem er Messias?
- Hvorfor kommer der ifølge salmen lys i mørket?
- Hvem bærer hvem og hvad i salmen?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvem er de forskellige figurer og personer på billedet?
- Billedet er malet af en maler, I tidligere har set et billede af. Hvilket billede var mon det? Og kan man se, at de to billeder er malet af den samme? Hvordan?
- Hvordan passer billedet til salmen?

SPØRGSMÅL TIL MARIA GENNEM TORNE GÅR

- Hvilken del af Marias historie handler salmen om?
- Hvad skal al snakken om roser og torne mon betyde?
- Hvad kan det betyde, at der pludselig kommer roser på den tornebusk, som ikke har blomstret længe?
- Hvorfor blev der mon lavet mange viser om Maria i middelalderen?

SPØRGSMÅL TIL BILLEDET

- Hvad forestiller billedet?
- Hvorfor mon der er en klar og lysende stjerne på billedet?
- Hvorfor er billedet blå og rødt?
- Hvordan passer billedet til salmen?

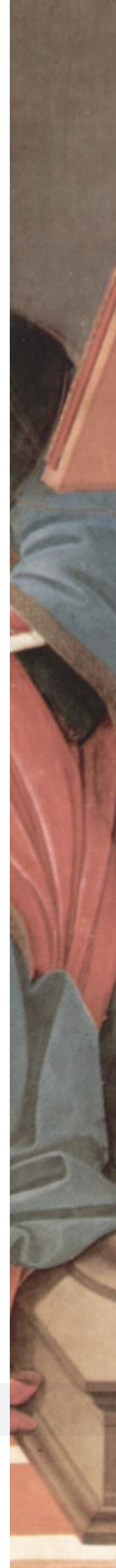
TIL PRÆSTEN OG ORGANISTEN

Når tilmeldte klasser kommer på besøg i den lokale kirke, er fokus først og fremmest på at synge salmerne med orgelledsagelse som hjælp til indøvelsen af dem og på, at eleverne bliver præsenteret for orglet som instrument. Derfor anbefaler vi, at klasserne kommer enkeltvis, og at eleverne placeres så tæt på orglet som muligt, så de kan se instrumentet. Organisten må meget gerne fortælle om instrumentet og give eksempler op, hvad det kan. Desuden kan det være en god ide, at de står op, når de synger salmerne, så de får oplevelsen af at være et kor.

På skolen har de sammen med læreren arbejdet med indholdet af de enkelte salmer, så dette tænker vi ikke skal gentages under kirkebesøget. Men hvis kirken har et kunstværk, hvor Jomfru Maria indgår, vil det være oplagt, at eleverne ser det, og at I har en samtale om det.

Om muligt vil det desuden være oplagt, at organisten spiller et orgelstykke, som på den ene eller anden måde udtrykker fortællingen om Maria. Det kan fx være et af projektets to orgelstykker: Joseph est bien marié af Claude Balbastre eller Ave Maria af Johann Sebastian Bach/Charles Gounod eller et andet selvvalgt orgelstykke med tilknytning til Maria-temaet.

Man kan evt. lade eleverne sidde/ligge på kirkebænkene og lytte med lukkede øjne.

LITTERATURLISTE

Salmehåndbogen I, II

Jørgen Kjærgaard

Det Kgl. Vajsenhus' Forlag, 2008

Den Danske Salmebog

Det Kgl. Vajsenhus' Forlag, 2008

Sanghåndbogen – om sangene i Højskolesangbogen

Forlaget Højskolerne, 2020

Bibelen

Autoriseret oversættelse fra 1992

Bibelhistorier

Ida Jessen og Hanne Bartholin

Bibelselskabets Forlag, 2016

Guds moder og himlens veninde

Mariabilledets historie

Lisbeth Smedegaard Andersen

Thaning & Appel, 2008

Et barn blev født

Carsten Bach Nielsen

Sfinx, 2005

Maria – hver tid sit billede

(Red.) Anna Marie Aagaard og Else Marie Wiberg Pedersen

Forlaget Anis, 1986

<https://www.kristeligt-dagblad.dk/religion/jomfru-maria-i-den-protestantiske-katolske-ortodokse-og-anglikanske-kirke>

<https://denstoredanske.lex.dk/Mariabilleder>

